

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

кафедра глобальної економіки

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ТА СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних та семінарських занять
для здобувачів рівня вищої освіти перший (бакалаврський)
денної та заочної форм навчання

Харків 2024

*Розглянуто на засіданні кафедри глобальної економіки
Державного біотехнологічного університету
(протокол № 5 від 6 лютого 2024 р.)*

*Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією факультету
економічних відносин та фінансів
Державного біотехнологічного університету
(протокол № 6 від 23 лютого 2024 р.)*

Рецензенти:

Шкодін І. В., д.е.н., проф., проф. кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна;

Власенко Т.А., д.е.н., проф., завідувачка кафедри економіки підприємства та організації бізнесу Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Бабан Т.О., Шибасєва Н.В.

Міжнародні економічні відносини та світове господарство: методичні вказівки до практичних та семінарських занять для здобувачів рівня вищої освіти перший (бакалаврський) денної та заочної форм навчання – Харків: ДБТУ, 2024. 61 с.

Методичні вказівки призначені для надбання здобувачами теоретичних та практичних навичок в процесі вивчення основ, закономірностей, тенденцій функціонування міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин. Вказівки містять ключові поняття, питання для самостійного розгляду, теми рефератів, тести, задачі.

© Державний
біотехнологічний
університет, 2024

ЗМІСТ

ТЕМА 1. ОСНОВНІ РИСИ І ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА.....	4
ТЕМА 2. ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА.....	9
ТЕМА 3. СВІТОВИЙ РИНОК І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ОПЕРАЦІЇ.....	12
ТЕМА 4. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ.....	14
ТЕМА 5. ФОРМИ І МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ.....	18
ТЕМА 6. ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА В ПРОЦЕСІ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВИХ ВІДНОСИН.....	22
ТЕМА 7. МІЖНАРОДНИЙ РУХ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА.....	26
ТЕМА 8. СВІТОВА ВАЛЮТНА СИСТЕМА І МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ.....	37
ТЕМА 9. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ.....	44
ТЕМА 10. МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС.....	48
ТЕМА 11. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	50
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ.....	54
ЛІТЕРАТУРА.....	59

ТЕМА 1. ОСНОВНІ РИСИ І ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА. Предмет, задачі, структура курсу, зв'язок з іншими економічними дисциплінами. Історичний аспект розвитку світового господарства та світового ринку, їх основні риси. Форми міжнародних економічних відносин.

Ключові положення

Міжнародна економіка, як наука – це частина економічної теорії, що вивчає закономірності взаємодії господарських суб'єктів різної державної приналежності у сфері міжнародного руху товарів, послуг, факторів виробництва, фінансування та формування міжнародної економічної політики. Міжнародна економіка функціонально складається з міжнародної мікроекономіки й міжнародної макроекономіки (рис. 1).

Міжнародна мікроекономіка розглядає закономірності руху між країнами конкретних товарів (міжнародна торгівля) і факторів їхнього виробництва, а також їхні ринкові характеристики (попит, пропозицію, ціну тощо).

Міжнародна макроекономіка розглядає закономірності функціонування відкритих національних економік і світового господарства в цілому в умовах глобалізації фінансових ринків.

Світове господарство – це сума всіх національних господарств світу; що взаємодіють між собою, тобто сукупність національних економік країн світу, що пов'язані між собою мобільними факторами виробництва.

Світове господарство характеризується:

- зростанням інтернаціоналізації економіки на основі поглиблення міжнародного поділу праці;
- створенням багатогранної системи міжнародних економічних відносин;
- формуванням міжнаціональних механізмів регулювання економічних відносин між країнами.

Міжнародна економіка (МЕ) наприкінці XIX ст. визначалась як сукупність національних економік. У 30-х рр. XX ст. поширюється точка зору, що **МЕ** – це сукупність міжнародних економічних відносин (МЕВ). Сучасна точка зору: **МЕ** – це цілісна система, яка в свою чергу, складається з декількох підсистем. При їх виділенні використовується багато критеріїв:

- рівень економічного розвитку (ВВП або ВНД на душу населення);
- соціально-економічна структура господарства;
- рівень і характер зовнішньоекономічних зв'язків.

Світовий банк виділяє 4 групи країн за рівнем ВНД на душу населення:

- країни з низьким рівнем доходу, у яких ВНД на душу населення менше 1045 дол. США;
- нижній сегмент країн із середнім рівнем доходу, у яких ВНД на душу населення 1046–4125 дол. США;

- верхній сегмент країн із середнім рівнем доходу, з ВНД на душу населення 4126 -12746 дол. США;

- країни з високим рівнем доходу, у яких ВНД на душу населення становив більше 12746 дол. США.

Кожного року 1 червня Світовий банк оновлює класифікацію країн світу по оцінчному рівню ВНД на душу населення за попередній рік. В таблиці класифікації включені всі країни-члени Світового банку, а також всі інші країни та території з населенням більше 30 тис. чол.

ООН поділяє країни на (за соціально-економічним розвитком):

- розвинуті країни з ринковою економікою;
- країни, що розвиваються, з ринковою економікою;
- країни з перехідною економікою.

За рівнем і характером зовнішньоекономічних зв'язків Світовий банк виділяє:

- країни з відносно закритою економікою (питома вага експорту в ВВП країни менше 10%);

- країни з відносно відкритою економікою (питома вага експорту в ВВП від 10% до 35%);

- країни з надвідкритою економікою (питома вага експорту в ВВП перевищує 35%).

Міжнародні економічні відносини (МЕВ) – система відносин, що виникають між суб'єктами різних країн з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання економічних благ в умовах обмеженості ресурсів і міжнародного поділу праці.

За ознакою глибини МЕВ розподіляють на:

- **міжнародні економічні контакти** – зв'язки епізодичного характеру;

- **міжнародні економічні взаємодії** – більш стійкі економічні відносини між суб'єктами на основі довгострокових економічних угод;

- **міжнародне економічне співробітництво** – довгострокові кооперативні зв'язки у торговельній, виробничій та науково-технічній сферах;

- **міжнародна економічна інтеграція** – економічна взаємодія країн, що зближує господарські механізми країн на підставі узгодження економічної політики.

Форми МЕВ: міжнародна торгівля товарами та послугами; міжнародний рух капіталу; міжнародна міграція робочої сили; міжнародний науково-технічний обмін; міжнародні валютно-кредитні відносини, міжнародна економічна інтеграція.

Рисунок 1. Функціонально-логічна схема взаємозв'язку міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин

Показники розвитку МЕВ:

Експортна квота, % = (експорт країни/ВВП (або ВНД))*100;

Імпортна квота, % = (імпорт/ВВП)*100;

Зовнішньоторговельна квота, % = ((експорт+імпорт)/2)/ВВП*100;

Коефіцієнт інтенсивності ЗЕД, % = ((експорт+імпорт)/ВВП)*100;

Індекс умов торгівлі = індекс середніх цін експорту/індекс середніх цін імпорту.

Питання для самостійного опрацювання

1. Визначення предмета міжнародної економіки: історичний аспект.
2. Еволюційні етапи розвитку світового господарства
3. Нерівномірність соціально-економічного розвитку країн.

Теми рефератів

1. Роль окремих країн у розвитку світового господарства.
2. Сутність та переваги відкритої економіки.
3. Функціональні взаємозв'язки у міжнародній економіці.
4. Особливості сучасних міжнародних економічних відносин.

Тести

1. Світове господарство - це:

- А) розділ економічної теорії;
- Б) сукупність національних економік країн світу, що пов'язані між собою мобільними факторами виробництва;
- В) міжнародний обмін товарами;
- Г) синонім міжнародного поділу праці.

2. Складовими світового господарства є:

- А) національні економіки країн світу;
- Б) міжнародні економічні організації;
- В) транснаціональні корпорації;
- Г) світові ринки.

3. Міжнародні економічні відносини - це:

- А) відносини з обміну ресурсами;
- Б) міцні і тривалі зв'язки кооперативного типу, які мають у своїй основі спільні наміри, закріплені в договорах та угодах;
- В) система відносин, що виникають між суб'єктами різних країн з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання економічних благ в умовах обмеженості ресурсів і міжнародного поділу праці;
- Г) сукупність національних господарств та економічних взаємозв'язків між ними.

4. На формування сучасних форм МЕВ не впливають:

- А) рівень розвитку продуктивних сил;
- Б) економічний устрій країни;
- В) політичний устрій країни;
- Г) немає вірної відповіді.

5. Добре відпрацьовані, стійкі економічні зв'язки між суб'єктами міжнародних економічних відносин, які базуються на міжнародних економічних угодах і договорах, укладених на досить тривалий період часу – це:

- А) міжнародні економічні контакти;
- Б) міжнародна економічна взаємодія;
- В) міжнародне економічне співробітництво;
- Г) міжнародна економічна інтеграція.

6. Суб'єктами міжнародної економіки є:

- А) товари, послуги, капітал, трудові ресурси;
- Б) держави, установи, фізичні особи, інтеграційні об'єднання;
- В) мікро та макропроцеси;
- Г) міжнародні ринки.

Задачі

1. За допомогою наступних даних розрахувати такі показники розвитку МЕН: експортну, імпорту, зовнішньоторговельну квоти, коефіцієнт інтенсивності ЗЕД. Зробити висновок щодо рівня відкритості економік перелічених країн.

Країна	Експорт, млн. дол. США	Імпорт, млн. дол. США	ВВП, млн. дол. США
Україна	63320,47	76986,01	177430,61
США	1578001,36	2328328,63	16800000,00
Німеччина	1458646,98	1194482,63	3634822,58
Китай	2209007,28	1949992,31	9240270,45
Польща	199657,62	201784,65	517542,81
Світ	16669395,56	16886820,08	74909811,38

2. Відомо, що ВВП України у 2016р. склав 93270 млн. дол. США, обсяг експорту товарів склав 36361,7 млн. дол. США, експорт послуг – 9631,4 млн. дол. США, імпорту товарів – 39249,8 млн. дол. США, імпорту послуг – 5304,6 млн. дол. США. Розрахувати експортну, імпорتنу та зовнішньоторговельну квоти та на основі проведених розрахунків зробити висновок щодо рівня зовнішньоекономічної відкритості України.

ТЕМА 2. ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА. Міжнародний поділ праці. Спеціалізація і кооперування. Інтернаціоналізація господарського життя. Міжнародна інтеграція. Глобалізація: економічна складова.

Ключові положення

Економічними передумовами та одночасно результатом функціонування світового господарства є:

- міжнародний поділ праці (МПП);
- інтернаціоналізація економіки;
- міжнародна економічна інтеграція;
- глобалізація.

Міжнародний поділ праці (МПП) - спеціалізація країн на виробництві певних видів товарів, послуг відповідно до їхніх природно-кліматичних, історичних та економічних умов.

В залежності від того між якими підприємствами виникає обмін існують такі **форми МПП**: внутрішньогалузеві; міжгалузеві.

Організаційно-економічні форми МПП: спеціалізація; кооперація.

Спеціалізація – концентрація ресурсів, зусиль суб'єктів країни на виробництві вітчизняних видів продукції для світового ринку.

Вона існує як: виробнича: (внутрішньогалузева, міжгалузєва); територіальна. Згідно з видом продукції спеціалізація є: предметна; подетальна; технологічна.

Кооперація – об'єднання зусиль (ресурсів) суб'єктів країн в виробництві кінцевої продукції, а самі суб'єкти виробники часткової продукції (кооперанти). Класифікується за кількома ознаками:

1. По видах (ЮНКТАД): спільні підприємства; підрядна кооперація.
2. По стадіях: довиробнича, виробнича, комерційна.
3. По методам: договірна, створення спільних підприємств.
4. По структурі зв'язків: внутрішньofірмове (міжфірмове); внутрішньогалузєве (міжгалузєве); горизонтальне (підприємства однієї галузі) та вертикальне (підприємства різних галузей).
5. По територіальному охопленню: між двома і більше країнами; в рамках регіону; міжрегіональна; всесвітня.
6. По кількості суб'єктів: двохстороння; багатостороння.
7. По кількості об'єктів: однопредметна; багатопредметна.

Для оцінки участі конкретної країни у міжнародному поділі праці можна використати коефіцієнт участі країни у міжнародному поділі праці, який розраховується за наступною формулою:

$$K_{\text{і МПП}} = \frac{Ex_{\text{і}}/Ex_{\text{с}}}{ВВП_{\text{і}}/ВВП_{\text{с}}},$$

де Ex_i – експорт i -ї країни; Ex_c – світовий експорт; $ВВП_i$ – валовий внутрішній продукт i -ї країни; $ВВП_c$ – світовий валовий внутрішній продукт.

Інтернаціоналізація економіки - формування, розвиток та поглиблення економічних взаємозв'язків між країнами завдяки відкритості національних економік; це поступовий вихід виробництва за межі окремої країни і формування його міжнаціональних форм в рамках світового господарства.

Показники, що визначають якісні і кількісні аспекти інтернаціоналізації господарського життя: рівень міжнародної спеціалізації і кооперування виробництва, обсяги міжнародної інвестиційної діяльності (рух фізичного капіталу, зокрема прямі іноземні інвестиції); обороту фінансового капіталу; загальної підприємницької діяльності; міграції робочої сили.

Інтеграція – такий ступінь інтернаціоналізації, при якому здійснюється взаємопроникнення економік країн.

Глобалізація – складний, багатогранний процес, який поширюється на всі явища суспільного розвитку і пов'язаний з поглибленням інтернаціоналізації світової економіки, зростанням взаємозалежності національних держав, зумовлений прискоренням рухом міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, технологій тощо.

Питання для самостійного опрацювання

1. Структуризація світового господарства.
2. Фактори, що визначають формування та розвиток міжнародного поділу праці.
3. Основні економічні закономірності розвитку сучасного світового господарства.

Теми рефератів

1. Роль та місце МЕВ у розвитку національної економіки.
2. Місце України у системі міжнародних економічних відносин.
3. Проблеми інтеграції України у систему світового господарства.
4. Сучасні особливості розвитку світового сільського господарства.

Тести

1. Передумовами розвитку світового господарства є:

- А) природно-географічне, соціальне, фінансове положення;
- Б) міжнародний поділ праці, інтернаціоналізація, економічна інтеграція, глобалізація;
- В) світове господарство, інтернаціоналізація виробництва, кооперація;
- Г) кооперація та спеціалізація, інтеграція.

2. До тенденцій розвитку сучасного світового господарства не належать:

- А) посилення ролі й значення міжнародних фінансових структур;
- Б) глобалізація господарських зв'язків;

- В) розвиток регіональних інтеграційних процесів;
- Г) зростання питомої ваги товарів в міжнародній торгівлі.

3. Інтернаціоналізація господарської діяльності – це:

- А) явище, що притаманне первісному суспільству;
- Б) одна з тенденцій розвитку світового господарства;
- В) здійснення процесів відтворення на міжнародному рівні;
- Г) вірні відповіді Б), В).

4. Глобалізація як економічне явище – це:

- А) активізація трансграничного руху товарів, послуг, капіталу, технологій, переорієнтація на світовий ринок в торгівлі, революція у технології зв'язку;
- Б) поширення ліберально-капіталістичної моделі економічної системи з властивими їй політичними і культурними цінностями;
- В) модель економіки, що функціонує на підставі загальних принципів, які забезпечуються однотипними інститутами;
- Г) всі відповіді правильні.

5. Міжнародний поділ праці – це:

- А) торгово-економічний процес, пов'язаний з реалізацією кооперованої продукції;
- Б) поділ праці між країнами та між їхніми суб'єктами, опосередкований обміном між ними товарами, послугами та іншими результатами суспільно-корисної діяльності;
- В) процес відособлення різних видів трудової діяльності, які взаємодіють між собою та взаємодоповнюють один одного, складаючи цілісний механізм суспільного відтворення;
- Г) процес поступового виходу виробництва за національні межі.

6. За виробничим напрямком міжнародна спеціалізація поділяється на:

- А) внутрішньогосподарську, загальногосподарську;
- Б) міжгалузеву, внутрішньогалузеву, окремих підприємств;
- В) виробничу, промислову, наукову;
- Г) загальногалузеву, внутрішньогалузеву, окремих підприємств.

7. Технологічна або стадійна спеціалізація – це:

- А) здійснення окремих операцій або виконання окремих технологічних процесів;
- Б) виробництво готових товарів;
- В) виробництво частин, компонентів товарів.

8. Об'єднання зусиль виробників декількох країн у випуску певних видів товарів для світового ринку – це:

- А) міжнародна інтеграція;
- Б) міжнародна спеціалізація;
- В) міжнародна виробнича кооперація;
- Г) міжнародна диверсифікація.

9. До основних форм кооперування не відноситься:

- А) здійснення спільних програм;
- Б) договірна спеціалізація;
- В) створення спільних програм;
- Г) предметна спеціалізація.

Задачі

1. Визначити коефіцієнт участі країн у міжнародному поділі праці за допомогою наступних даних:

Країна	Експорт, млн. дол. США	ВВП, млн. дол. США
Україна	63320,47	177430,61
США	1578001,36	16800000,00
Німеччина	1458646,98	3634822,58
Китай	2209007,28	9240270,45
Польща	199657,62	517542,81
Світ	16669395,56	74909811,38

ТЕМА 3. СВІТОВИЙ РИНОК І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ОПЕРАЦІЇ. Історичний аспект розвитку світового ринку, його кон'юнктура і оцінка. Ціноутворення на світовому ринку. Міжнародний рух товарів і функціональні взаємозв'язки між попитом і пропозицією. Види міжнародних економічних операцій.

Ключові положення

Світовий ринок – система відносин, що виникають з приводу обміну ресурсами, товарами, послугами, інформацією, що історично склалися на основі МПП. Елементами світового ринку є:

- світовий ринок товарів;
- світовий ринок послуг;
- світовий ринок трудових ресурсів;
- світовий ринок капіталів;
- світовий валютний ринок;
- світовий ринок технологій;
- світовий інформаційний ринок.

За рівнем відкритості національних ринків виділяють «закриті», частково відкриті й вільні для міжнародного обміну ринки.

Характерні риси світового ринку:

- є категорією товарного виробництва, яке у пошуках збуту своєї продукції вийшло за національні межі;
- виявляється у міждержавному переміщенні товарів під впливом внутрішніх та зовнішніх попиту і пропозиції;
- оптимізує використання факторів виробництва, підказуючи виробнику, у яких галузях, регіонах вони можуть бути застосовані

найефективніше;

- виконує санаційну роль, вибіраковуючи з міжнародного обміну товари чи виробників, які не можуть забезпечити міжнародний стандарт якості за конкурентних цін;

- на ньому існує особлива система цін — світові ціни;

- на ньому рух товарів зумовлюється не лише економічними факторами (виробничими зв'язками між підприємствами та регіонами країни), а і зовнішньоекономічною політикою окремих держав.

Світові ціни – ціни великих експортно-імпортних контрактів, які укладаються в основних центрах світової торгівлі, або виражаються в систематичних експортно-імпортних акціях. Характерною рисою світових цін є їх множинність на один і той же або аналогічний товар.

Практично на ціну товару, що пропонують, впливають:

- ◆ обсяг попиту (скільки здатний покупець купити товару);
- ◆ кількість споживачів даного товару;
- ◆ корисність товару, його споживчі властивості.

На боці пропозиції такі основні ціноутворюючі фактори:

- ◆ витрати виробництва й обігу під час реалізації товарів на ринку;
- ◆ кількість товару, що пропонується продавцем на ринку;
- ◆ ціни на ресурси і засоби виробництва, що використовувалися під час виробництва та реалізації.

Види міжнародних економічних операцій: торгові, фінансові, валютні, пов'язані з передачею технологій, пов'язані з міграцією робочої сили.

Питання для самостійного опрацювання

1. Ціни та ціноутворення на світовому ринку. Світові ціни, їх види. Фактори впливу на світові ціни.

Теми рефератів

1. Виникнення та розвиток світового ринку.
2. Особливості здійснення міжнародних економічних операцій.
3. Особливості формування цін на світовому ринку.
4. Роль України в здійсненні міжнародних економічних операцій.

Тести

1. Світовий ринок - це:

- А) організація бартерних операцій;
- Б) система відносин обмінного характеру, що існує між суб'єктами МЕН і базується на міжнародному поділі праці;
- В) торгівля між різними суб'єктами однієї країни;
- Г) частина світового ринку, система обмінних відносин, що побудована на організації купівлі-продажу продуктів матеріального виробництва.

2. Якого з перелічених елементів світового ринку не існує:

- А) світовий ринок послуг;
- Б) світовий ринок нерухомості;

- В) світовий ринок капіталу;
- Г) світовий інформаційний ринок.

3. Яка з перелічених рис не повністю відображає категорію світовий ринок:

- А) це товарне виробництво, яке у пошуках збуту своєї продукції вийшло за національні межі;
- Б) це міждержавне переміщення товарів під впливом не тільки внутрішніх, але й зовнішніх попиту і пропозиції;
- В) це існування особливої системи цін — світових цін;
- Г) рух товарів зумовлюється лише економічними факторами (виробничими зв'язками між підприємствами та регіонами країни).

4. Провідною тенденцією світогосподарського розвитку останніх десятиліть є поступовий перехід багатьох країн до:

- А) економіки відкритого типу;
- Б) економіки закритого типу;
- В) економіки командного типу;
- Г) економіки планового типу.

5. Світова ціна - це :

- А) ціна, за якою здійснюються великі експортні та імпорتنі угоди на умовах, що є звичними для більшості національних товарних ринків;
- Б) ціна угод, здійснюваних у вільноконвертованих валютах;
- В) ціна, що включає собівартість національного виробника;
- Г) ціна, яка використовується в торговельних угодах на найважливіших ринках світу.

Задачі

1. Розрахувати ціну придбання імпортного товару, якщо його ціна за контрактом становить 100 тис. дол. США, імпортне мито – 100 дол. США, митні збори – 20 дол. США, ПДВ – 20%, вартість транспортування до кордону – 500 дол. США, вартість транспортування від кордону до пункту призначення в Україні – 450 дол. США. Курс НБУ – 25,58 грн за дол. США.

ТЕМА 4. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ. Меркантилістська теорія. Класичні теорії міжнародної торгівлі: абсолютних і порівняльних переваг, факторів виробництва Хекшера-Оліна, парадокс Леонтьєва. Альтернативні теорії міжнародної торгівлі. Загальна рівновага в міжнародній торгівлі. Основні показники міжнародної торгівлі.

Ключові положення

Основні класичні теорії міжнародної торгівлі:

Меркантилістська теорія (У. Стаффорд, А. Монкрет'єн, Т. Мен, У. Петті) стверджує, що економічно виправданим є тільки експорт товарів, країні необхідно обмежувати імпорт (за винятком сировини). Все, що необхідно в господарському житті, країна має виробляти самостійно.

Доцільним є експорт готових виробів, тому що він сприяє припливу грошей у країну. Позитивний торговельний баланс (перевищення доходів від експорту над витратами на імпорт) збільшує можливості нагромадження капіталу і сприяє економічному зростанню, зайнятості й процвітання країни.

Теорія абсолютних переваг А. Сміта стверджує, що країні доцільно імпортувати ті товари, за якими у неї витрати виробництва вищі у порівнянні з іншими країнами, та експортувати ті, за якими у неї витрати виробництва нижчі, тобто є абсолютні переваги.

Теорія порівняльних переваг Д. Рікардо. Пояснює, що країні виявляється вигідним імпортувати товари, витрати на виробництво яких вищі, ніж за експортованим товаром. І це поширюється на будь-яку кількість країн і товарів.

Теорія співвідношення факторів виробництва Е. Хекшера і Б. Оліна (Уліна). Ґрунтується на запропонованій Ж.-Б. Сеєм концепції факторів виробництва. Окремі країни по-різному забезпечені цими факторами. Фактори, яких у країні багато, більш дешеві у порівнянні з дефіцитними. Відповідно товар, у виробництві якого використовується більше надлишкових факторів, буде відносно дешевшим. Тим самим країна набуває відносних переваг за цим товаром на зовнішньому ринку.

Парадокс В. Леонтьєва. Досліджуючи зовнішню торгівлю США у 1947,1951,1967 роках, вчений звернув увагу на те, що більш капіталомістким виявився не експорт, а імпорт США. США вважалися країною з відносно надлишковим капіталом і як передбачала теорія Хекшера - Оліна повинні були експортувати капіталомістку продукцію. Пояснюють цей парадокс більшою вартістю людського капіталу, великою часткою капіталомісткої імпортової сировини. Парадокс В. Леонтьєва свідчить про те, що для пояснення причин спеціалізації країн у міжнародній торгівлі недостатньо вивчення ступеня забезпеченості різних країн факторами виробництва, але важливо враховувати ефективність їх використання.

Автори та прихильники **альтернативних теорій міжнародної торгівлі** стверджують, що класичні теорії не завжди пояснюють сучасну міжнародну торгівлю, як наслідок, існує потреба їхньої заміни новими теоріями такими як теорія ефекту масштабу, модель внутрішньогалузевої міжнародної торгівлі, динамічні моделі міжнародної торгівлі.

Міжнародна торгівля – це сукупність зовнішньої торгівлі всіх країн світу. **Показники міжнародної торгівлі (МТ):**

Результативність МТ: сальдо торговельного балансу; сальдо балансу послуг; сальдо некомерційних операцій; сальдо балансу поточних операцій; експорт, імпорт та зовнішньоторговельний оборот на душу населення; експортна квота; квота зовнішньоторговельного обороту.

Динаміка МТ: темпи зростання експорту та імпорту; темпи зростання зовнішньоторговельного обороту; темпи приросту експорту та імпорту; темпи приросту зовнішньоторговельного обороту.

Обсяг МТ: експорт; імпорт; зовнішньоторговельний оборот; фізичний обсяг МТ; реекспорт; реімпорт.

Структура МТ: товарна структура МТ; географічна структура МТ; інституціональна структура МТ.

Ще одним показником, за допомогою якого можна оцінити ефективність зовнішньої торгівлі, є коефіцієнт ефективності експорту i -ї країни, який розраховується за формулою:

$$EE_{xi} = \frac{Ex_i / \text{ЧН}_i \times Ex_i / \text{ВВП}_c \times 100}{Ex_c / \text{ЧН}_c \times Ex_i / \text{ВВП}_i},$$

де: $Ex_i / \text{ЧН}_i$ - експорт i -ї країни на душу населення; $Ex_i / \text{ВВП}_c$ - частка експорту i -ї країни у світовому ВВП; $Ex_c / \text{ЧН}_c$ - світовий експорт на душу населення; $Ex_i / \text{ВВП}_i$ - частка експорту i -ї країни в її ВВП.

Зазначений показник показує відносну величину виручки на душу населення від кожного експортованого відсотка ВВП порівняно із середньовідсотковою величиною, прийнятою за 100%.

Питання для самостійного опрацювання

1. Альтернативні теорії міжнародної торгівлі.
2. Загальна рівновага в міжнародній торгівлі.

Теми рефератів

1. Розвиток теорій міжнародної торгівлі.
2. Сучасні особливості розвитку міжнародної торгівлі.
3. Показники участі України у міжнародній торгівлі.

Тести

1. Вперше вплив міжнародної торгівлі на економічний розвиток країни відмітили представники:

- А) меркантилізму;
- Б) фізіократів;
- В) класичної політичної політекономії;
- Г) монетаризму.

2. Ранні меркантилісти були прихильниками політики:

- А) лібералізму;
- Б) протекціонізму;
- В) автаркії;
- Г) відкритості.

3. Відповідно до теорії порівняльних переваг міжнародна спеціалізація країни визначається:

- А) розміром країни;
- Б) урядом;

В) транспортними витратами;

Г) можливостями виготовлення товарів з відносно меншими витратами

4. У відповідності з теорією життєвого циклу товару на стадії зрілості його виробництво розташовується:

А) тільки в промислово розвинutih країнах;

Б) в різних країнах;

В) в країні нововведення;

Г) переважно в розвинutih країнах.

5. Обсяг світової торгівлі не визначається у таких показниках:

А) натуральних;

Б) вартісних;

В) структурних;

Г) вагових.

Задачі

1. У таблиці наведено дані, які характеризують виробництво двох товарів – автомобілів і медичного обладнання у США і Японії за кількістю робочих днів, витрачених для виробництва однакового обсягу продукції.

Показники	США		Японія	
	автомобілі	медичне обладнання	автомобілі	медичне обладнання
Кількість робочих днів, витрачених для виробництва 100 тис. одиниць продукції	240	400	160	360

Визначте: а) абсолютні та порівняльні переваги США і Японії у виробництві автомобілів і медичного обладнання; б) яка з країн має спеціалізуватися на експорті автомобілів, а яка - медичного обладнання?

2. Зовнішня торгівля України характеризувалась такими даними (млн. дол. США):

Показник	Всього	Країни СНД	Європа	Азія	Африка
Експорт товарів	53901,7	14882,3	17122,1	15350,9	5098,2
Імпорт товарів	54428,7	17276,8	22383,0	10848,3	679,9

Розрахуйте:

а) торгове сальдо (по Україні та щодо кожної групи країн);

б) торговий оборот (по Україні та щодо кожної групи країн);

в) відносну частку країн СНД, Європи, Азії та Африки в українському експорті та імпорті.

3. Величина експорту України в 2015 році склала 47863,8 млн. дол. США, імпорту – 43039,5 млн. дол. США. В 2016 році величина експорту склала 45112,7 млн. дол. США, імпорту – 44571,1 млн. дол. США. Визначити темпи росту та темпи приросту експорту та імпорту.

ТЕМА 5. ФОРМИ І МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ. Структура і динаміка міжнародної торгівлі. Класифікація форм торгівлі, їх зміст. Методи здійснення міжнародних торгових відносин. Види посередників. Організаційні форми посередників: міжнародні товарні біржі, торги, аукціони. Операції, що здійснюються на міжнародних товарних біржах. Міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією.

Ключові положення

Міжнародна торгівля – сфера міжнародних товарно-грошових відносин, специфічна форма обміну продуктами праці (товарами й послугами) між продавцями й покупцями різних країн.

Виділяють два напрямки міжнародної торговельної діяльності: торгівля товарами та торгівля послугами.

До форм переміщення товарів через національні кордони відносять:

- експортні операції (вивезення виготовлених і перероблених у даній країні товарів, напівфабрикатів з наступним поверненням у країну походження, реекспорт – вивезення раніше завезених товарів, тимчасовий вивіз за кордон товарів національного виробництва, експорт продукції та напівфабрикатів у рамках ТНК);

- імпортні операції (ввезення готових товарів для реалізації, реімпорт – повернення раніше вивезених вітчизняних товарів, ввезення напівфабрикатів і сировини для переробки та подальшого вивезення у країну походження, тимчасове ввезення готових товарів, імпортне постачання продукції у рамках ТНК).

За рівнем взаємодії: розрізняють торгівлю готовими товарами, коопераційні поставки, зустрічну торгівлю.

За ступенем втручання держави говорять про вільну та протекціоністську торгівлю.

Міжнародна торгівля може здійснюватися **прямо**, між виробником і споживачем товарів, або через розгалужену мережу **посередників** (простих і повірених, комісіонерів, консигнаторів, агентів, дилерів, збутових посередників) і через **інституціональні структури, що забезпечують посередницькі функції** (міжнародні товарні біржі, міжнародні аукціони, міжнародні торги, виставки, ярмарки).

Відповідно до визначення Світового банку **послуги** – це зміна в положенні інституціональної одиниці, що відбулося в результаті дій і на основі взаємної згоди з іншою інституціональною одиницею.

Класифікація послуг заснована на Міжнародній стандартизованій промисловій класифікації, прийнятою Організацією Об'єднаних Націй. Більша частина з них виробляється та споживається винятково в національних рамках, тобто є неринковими (такими, що не торгуються).

Експорт послуги означає надання послуги нерезиденту, навіть якщо він перебуває на митній території даної країни.

В аналітичних цілях використовуються різні критерії для класифікації послуг. У Світовому банку прийнятий розширювальний підхід до послуг, у число яких включається й рух доходу. Послуги діляться на:

факторні послуги – платежі, що виникають у зв'язку з міжнародним рухом факторів виробництва (доходи на інвестиції, роялті та ліцензійні платежі, зарплата виплачена нерезидентам);

нефакторні послуги – інші види послуг (транспорт, подорожі та інші нефінансові послуги).

Цей розподіл важливий для обговорення проблем регулювання міжнародної торгівлі послугами в рамках ГАТТ/СОТ, які концентруються переважно на нефакторних послугах.

У відповідності зі способами доставки послуг споживачеві послуги поділяються на:

- послуги, пов'язані з інвестиціями – банківські, готельні, професійні;
- послуги, пов'язані з торгівлею – транспорт, страхування;
- послуги, пов'язані одночасно з торгівлею та інвестиціями: зв'язок, будівництво, комп'ютерні, інформаційні, культурні послуги.

При збалансованій зовнішній торгівлі індекс внутрішньогалузевої торгівлі розраховується за формулою:

$$I = 1 - \frac{\sum(x_i - m_i)}{\sum(x_i + m_i)}$$

При незбалансованій зовнішній торгівлі індекс внутрішньогалузевої торгівлі розраховується за формулою:

$$I = 1 - \frac{\sum\left(\frac{x_i}{x} - \frac{m_i}{m}\right)}{\sum\left(\frac{x_i}{x} + \frac{m_i}{m}\right)}$$

де: x_i та m_i – відповідні абсолютні величини експорту та імпорту i -го товару (або товарної категорії).

x та m – весь експорт та імпорт відповідно.

Питання для самостійного опрацювання

1. Посередники на світовому ринку, їх основні організаційно-економічні форми (Збутові агенти. Агенти виробника. Консигнатори. Брокери. Маклери. Комісіонери. Дилери. Дистриб'ютори. Агроторговельні доми. Міжнародні торгівельно-промислові палати).
2. Міжнародні товарні біржі. Міжнародні аукціони. Міжнародні торги. Правила їх функціонування на світовому ринку. Операції, що здійснюються на міжнародних товарних біржах.

Теми рефератів

1. Сучасні особливості розвитку міжнародної торгівлі товарами та роль України в цьому процесі.
2. Сучасні особливості розвитку міжнародної торгівлі послугами, місце України на світовому ринку послуг.
3. Міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією.
4. Роль та розвиток міжнародних транспортних послуг та участь у цьому процесі України.
5. Значення міжнародного туризму.

Тести

1. Міжнародна торгівля - це:

- А) сукупність експортно-імпортних операцій окремої країни з іншими суб'єктами світового господарства;
- Б) сфера міжнародних товарно-грошових відносин, специфічна форма обміну продуктами праці (товарами, послугами) між продавцями та покупцями різних країн;
- В) комплекс різноманітних видів економічної діяльності, яка здійснюється між суб'єктами світового господарства;
- Г) відносини між суб'єктами світового господарства з приводу формування попиту та пропозиції на товари та послуги.

2. Ступінь активності у світовій торгівлі не оцінюється:

- А) за експортною квотою;
- Б) за імпортною квотою;
- В) за кредитним портфелем;
- Г) за структурою імпорту та експорту.

3. Світовий ринок послуг - це:

- А) продукт праці, створений в результаті угоди про купівлю-продаж, якому притаманні властивості товару, але в якого відсутня уречевлена форма;
- Б) система відносин обмінного характеру, що існують між суб'єктами МЕН і базуються на міжнародному поділі праці;
- В) система міжнародних економічних відносин обміну, які існують на основі міжнародного поділу праці та інших форм міжнародних економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу є послуги;
- Г) надання благодійної допомоги на міжнародному рівні.

4. До особливостей торгівлі послугами не належить:

- А) велика залежність обсягу послуг і їх вартості від складності та наукоємності товарів;
- Б) торгівля переважно здійснюється на прямих контактах між виробниками та споживачами послуг;
- В) їх регулювання здійснюється не всередині країни, а на кордоні;
- Г) послуги, що надходять в особисте споживання, не можуть бути задіяні в господарському обороті.

5. Стимулами для експорту не являється:

- А) використання надлишкових потужностей;
- Б) збільшення собівартості одиниці продукції;
- В) збільшення націнок;
- Г) розподіл ризику збуту.

6. Стимулами для імпорту не являється:

- А) дешеве постачання товарів;
- Б) зменшення пропозицій;
- В) розширення асортименту;
- Г) зниження ризику переривання постачання товарів.

Задачі

1. Розрахуйте рівень внутрішньогалузевої торгівлі, якщо країна експортує та імпортує три групи товарів при збалансованій зовнішній торгівлі (зовнішньоторгове сальдо дорівнює нулю):

Товар	Експорт, млрд. дол. США	Імпорт, млрд. дол. США
I	250	200
II	350	300
III	400	500

2. Розрахуйте рівень внутрішньогалузевої торгівлі України в 2014 році, якщо експортуються та імпортуються такі групи товарів при незбалансованій зовнішній торгівлі:

Товар	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США
Живі тварини	1014473,9	1124129,2
Продукти рослинні	8736139,2	2031639,6
Жири та олії	3822031,8	301702,6
Харчові продукти	3096308,9	2601785,3
Мін. продукти	6103534,8	16095408,2
Хімічна продукція	3054072,6	6782170,4
Полімери, пластмаси	586423,1	3638093,5
Шкури, шкіра	156684,9	222670,0
Деревина	1262640,8	294518,7
Маса з деревини	985583,0	1289682,3
Текстильні вироби	785829,6	1883342,3
Взуття, головні убори	202809,0	430661,8
Вироби з каменю, гіпсу	479307,8	801479,4
Перли природні	161443,7	296840,0
Недорог. метали	15229006,2	3324372,1
Машини, обладнання	5657205,1	8720756,2
Трансп. засоби	1472125,6	2648153,7
Прил. оптичні	231999,2	672923,4
Пром. товари	736271,2	902112,6
Твори мистецтва	231,9	8784,7

Товари, придбані в портах	9738,3	247246,7
Всього	53901689,1	54428716,9

ТЕМА 6. ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА В ПРОЦЕСІ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВИХ ВІДНОСИН. Основні принципи і рівні регулювання міжнародної торгівлі. Тарифні методи регулювання. Нетарифні методи регулювання.

Ключові положення

Зовнішньоторговельна політика держави – система загальнодержавних заходів, спрямованих на оптимізацію торговельного та платіжного балансів країни, досягнення сталого економічного зростання та підвищення національної конкурентоспроможності на світовому ринку.

Державне регулювання міжнародної торгівлі залежно від масштабів втручання класифікують як:

- **одностороннє** – інструменти державного регулювання використовуються урядом однієї країни без узгодження з торговими партнерами;
- **двостороннє** – заходи торгової політики узгоджуються з країнами основними торговими партнерами;
- **багатостороннє** – передбачає попереднє узгодження регулювальних механізмів між всіма державами, що мають торговельні угоди.

Головними напрямками зовнішньоторговельної політики держави виступають протекціонізм і фритредерство (лібералізм).

Протекціонізм – державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції шляхом використання інструментів тарифного та нетарифного регулювання.

Види протекціонізму:

- селективний – спрямований проти товарів з окремих країн;
- галузевий – захищає окремі галузі національної економіки;
- колективний – здійснюється об'єднаннями країн у відношенні до товарів інших країн;

Фритредерство (лібералізм або політика вільної торгівлі) – обмежене втручання держави в зовнішньоторговельну діяльність, регулювання обсягів експорту-імпорту ринковими важелями.

Інструменти торговельної політики розподіляються на **тарифні** (мити, тарифні квоти) та **нетарифні** (прямі, кількісні, приховані, фінансові).

Мито - обов'язковий внесок, стягуваний за імпорт або експорт товару. Його функції: фіскальна, протекціоністська, балансуюча (запобігання небажаного експорту товарів, внутрішні ціни на які нижчі за світові).

За способом стягування: адвалорне (відсоток до митної вартості), специфічне (на обсяг, кількість товару), комбіноване (поєднання двох попередніх).

За характером: сезонне, антидемпінгове, компенсаційне.

За походженням: автономне, конвенційне, преференційне.

За типами ставок: постійне, змінне.

За об'єктом обкладення: імпорតне, експортне, транзитне.

За способом нарахування: номінальне, ефективне.

Тарифна квота - різновид змінних митних платежів, ставки яких залежать від обсягу імпорту, за перевищення певної квоти імпорту обкладається понад квотну ставку тарифу.

Ефективні мита – реальний рівень мит на кінцеві товари, розраховані з урахуванням рівня мит на імпортні вузли і деталі цих товарів.

Ефективний рівень митного захисту (ставка ефективного тарифу):

$$T_e = \frac{T_n A + T_{im}}{1 - A} ;$$

де: T_e - ефективний рівень митного захисту; T_n - номінальна ставка тарифу на кінцеву продукцію; T_{im} - номінальна ставка тарифу на імпортні компоненти; A - доля вартості імпортованих компонентів у вартості кінцевого продукту.

Із формули випливає:

1) ставка ефективного тарифу на кінцевий продукт дорівнює номінальній ($T_e = T_{ном}$), якщо номінальний рівень тарифу на імпортні частини та компоненти дорівнює номінальному рівню тарифу на кінцевий продукт ($T_{ном} = T_{im}$);

2) ставка ефективного тарифу на кінцевий продукт стає рівною нулю (тобто галузь фактично не користується тарифним захистом) ($T_e=0$), якщо номінальна ставка на кінцевий продукт дорівнює номінальній ставці мита на імпортні частини та компоненти, помноженої на частку імпортних компонентів і частин у ціні кінцевого продукту ($T_{ном} = A * T_{im}$ або $T_{im} = T_{ном} : A$);

3) рівень фактичного захисту галузі стає від'ємним, тобто тариф починає у більшому ступені сприяти імпорту кінцевого продукту, ніж його внутрішньому виробництву, якщо $T_{im} > T_{ном} : A$, або $T_{ном} < A * T_{im}$;

4) значення принципу ефективного захисту тим більш суттєве, чим вище частка імпортних матеріалів та компонентів у ціні кінцевого продукту.

До прямих відноситься державна монополія на експорт або імпорт певних товарів.

До кількісних: квотування, ліцензування, добровільні обмеження експорту.

До прихованих: державні закупівлі, вимоги про вміст місцевих компонентів, технічні бар'єри (сертифікати якості, упаковка, маркування, додержання національних стандартів, додержання спеціальних санітарно-епідеміологічних норм), прикордонний режим, податки та збори.

До фінансових: субсидії (прямі, опосередковані), кредитування, демпінг.

Квотування передбачає встановлення обмежень по кількості або вартості, які вводяться на експорт або імпорт певних товарів на визначений період. Квоти поділяються за напрямом дії на експортні та імпортні, за охопленням – на глобальні та індивідуальні.

Виділяють генеральне й разове **ліцензування** зовнішньоторговельної діяльності. **Генеральне (автоматичне)** ліцензування передбачає безперешкодне ввезення товару протягом зазначеного терміну. **Разові (індивідуальні)** ліцензії надаються на право конкретному експортереві або імпортереві імпортувати або експортувати обговорений обсяг певного товару за фіксованими цінами, з певної країни походження або призначення і в окремих випадках з позначенням пункту перетинання кордону.

Добровільне обмеження експорту передбачає зобов'язання експортера добровільно зменшити або не збільшувати обсяг експорту свого товару на певний період, визначений угодою.

Питання для самостійного опрацювання

1. Протекціонізм та фритредерство – два протилежні вектори у геополітичних відносинах між країнами.
2. Переваги та недоліки політики вільної торгівлі та політики протекціонізму.
3. Міжнародні торговельні організації.

Теми рефератів

1. Причини виникнення, переваги та недоліки політики протекціонізму.
2. Вільна торгівля – вплив на економіки країн світу.
3. Інструменти та інститути регулювання міжнародної торгівлі.
4. Світова організація торгівлі. Її роль у розвитку зовнішньої торгівлі країн.

Тести

1. До інструментів державного регулювання міжнародної торгівлі належать:

- А) квоти;
- Б) форфейтинг;
- В) консалтинг;
- Г) факторинг.

2. Ембарго – це:

- А) державна заборона на торгівлю з певною країною чи групою країн;

- Б) політика заохочення імпорту;
- В) стимулювання державного експорту;
- Г) запровадження центральними банками клірингових розрахунків у міжнародній торгівлі.

3. До числа тарифних методів регулювання торгівлі відносяться:

- А) мито;
- Б) квота;
- В) технічні стандарти;
- Г) все перелічене вірно.

4. Політика вільної торгівлі – це:

- А) максимальне втручання держави у сферу зовнішньої торгівлі;
- Б) мінімальне втручання держави у сферу зовнішньої торгівлі;
- В) ультрамаксимальне втручання держави у сферу зовнішньої торгівлі;
- Г) майже максимальне втручання держави у сферу зовнішньої торгівлі.

5. Протекціонізм – це:

- А) державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції;
- Б) політика транснаціональних корпорацій щодо захисту своїх дочірніх підприємств;
- В) політика асоціацій підприємців країн світу щодо порушення конкуренції на внутрішньому ринку;
- Г) державна підтримка експорту вітчизняної продукції.

6. Втрати від застосування імпортного мита несуть:

- А) споживачі у країні, що імпортує;
- Б) виробники у країні, що імпортує;
- В) держава, що вводить мито;
- Г) споживачі в інших країнах.

7. Державне регулювання міжнародної торгівлі може бути:

- А) одностороннім;
- Б) двостороннім;
- В) багатостороннім;
- Г) вірні всі відповіді.

8. До принципів ГАТТ/СОТ не належить:

- А) заборона демпінгу;
- Б) можливість здійснення зворотних заходів;
- В) недискримінація;
- Г) стимулювання діяльності ТНК.

Задачі

1. Розрахувати розмір мита при експорті 20 тис. т пшениці за ціною 260 дол. США/т, якщо митний тариф складає 9% від контрактної ціни (але не менше 17 євро за тонну), при експорті 8 тис. т кукурудзи за ціною 254 дол.США/т, якщо митний тариф складає 12% (не менше 20 євро за

тонну), при експорті 7,5 тис. т ячменю за ціною 250 дол. США/т, якщо митний тариф – 14% (не менше 23 євро за тонну). Курс гривні до дол. США – 27,9; гривні до євро – 32,9.

2. Розрахувати розмір мита при ввезенні імпортного нового автомобіля вартістю 20 тис. дол. США з об'ємом двигуна 1,6 л, якщо ставка мита складає 10% від сумарної митної вартості, за виключенням дизельних автобусів для перевезення більше 10 осіб з двигуном понад 5 л. (ставка 20%), транспортні засоби з електродвигуном (8%), а також - нових легкових автомобілів з об'ємом більше 3 л. (6%). Курс гривні до дол. США 27,9.

3. Автомобільне колесо коштує в Україні 100 дол. США, у Польщі – 80 дол., у Чехії – 60 дол. Україна – маленька країна, і її зовнішня торгівля не впливає на рівень світових цін. В Україні вводиться 100-відсотковий адвалорний тариф на імпорт коліс із Чехії та Польщі. Чи буде Україна продовжувати імпортувати колеса?

4. Ставка імпортного тарифу на закордонний одяг становить 10 %, на тканини – 1 %. Вартість тканин становить 15 % вартості одягу. Розрахуйте ефективний рівень тарифу:

- а) за умов, вказаних вище;
- б) якщо імпортне мито на готовий одяг зросте до 30 %;
- в) якщо мито на тканини збільшиться до 10 %;
- г) якщо мито на одяг зменшиться до 5 %;
- д) якщо мито на тканини зменшиться до 0,3 %.

5. Бразилія вводить 25% мито на готові авто і 0% на імпортні комплектуючі. Мексика 10% на комплектуючі і 0% на авто. Ціна готових авто 9000 дол. США, а комплектуючих 7000 дол. США. Розрахуйте ефективний рівень тарифу.

ТЕМА 7. МІЖНАРОДНИЙ РУХ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА.

Міжнародний рух капіталу. Міжнародний кредит і його види. Світовий ринок позичкових капіталів і тенденції його розвитку. Міжнародна міграція робочої сили: суть і причини; демографічна ситуація в світі. Основні види і центри міграції робочої сили. Соціально-економічні наслідки міжнародної міграції робочої сили. Міжнародна передача технологій.

Ключові положення

Міжнародний рух факторів виробництва включає:

- переміщення капіталу;
- переміщення трудових ресурсів (робочої сили);
- переміщення технологій.

Міжнародний рух капіталу – процес вилучення з виробничої сфери частини капіталу й залучення його у діловий оборот в іншій країні (міжнародний кредит; закордонні інвестиції: прямі закордонні інвестиції та

портфельні інвестиції).

За формами власності виділяють приватний і державний капітал.

Основні форми експорту капіталу:

■ експорт підприємницького капіталу (інвестиції): прямі іноземні (закордонні) інвестиції; портфельні інвестиції.

■ дольові цінні папери;

■ боргові цінні папери;

■ експорт позичкового капіталу (кредит): боргові цінні папери; звичайний міжнародний кредит (МК); пільговий МК; безкоштовний МК;

■ міжнародна технічна допомога: фінансова допомога: (пільговий МК, безкоштовний МК, гранти, грошові подарунки, матеріальна допомога).

Цілі міжнародного експорту капіталу:

- одержання підприємницького доходу;
- контроль за діяльністю підприємства з іноземними інвестиціями;
- одержання відсотка за кредитами;
- забезпечення довгострокових економічних і політичних інтересів.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) – придбання тривалого інтересу резидентом однієї країни (прямим інвестором) у підприємстві-резиденті іншої країни (підприємстві із прямими інвестиціями). До складу прямих інвестицій входять:

- вкладення компаніями за рубіж власного капіталу – капітал філій і частка акцій у дочірніх і асоційованих компаніях;

- реінвестування прибутку – частка прямого інвестора в доходах підприємства з іноземними інвестиціями, не розподілена як дивіденди та не переведена прямому інвесторові;

- внутрішньокорпоративні перекази у формі кредитів і позик між прямим інвестором, з одного боку, і дочірніми, асоційованими компаніями та філіями, з іншого.

Підприємство із прямими іноземними інвестиціями - акціонерне або не акціонерне підприємство, у якому прямому інвесторові-резидентові іншої країни належить більше 10% звичайних акцій і голосів (в акціонерному підприємстві) або їхній еквівалент (у неакціонерному підприємстві).

Портфельні іноземні інвестиції – вкладення капіталу в іноземні цінні папери, що не дають інвесторові права реального контролю над об'єктом інвестування. Такі інвестиції переважно засновані на приватному підприємницькому капіталі, хоча й держави нерідко здобувають іноземні цінні папери. Міжнародні портфельні інвестиції здійснюються в акціонерні цінні папери; боргові цінні папери; інструменти грошового ринку, що дають їхньому власникові безумовне право на гарантований фіксований грошовий дохід на певну дату. У їхнє число входять казначейські векселі, депозитні сертифікати, банківські акцепти тощо.

Міжнародний кредит – це форма переміщення позичкового капіталу з однієї країни в іншу на засадах повернення у домовлені строки за винагороду.

Як економічна категорія кредит виражає відносини, які склалися між кредиторами і позичальниками різних країн з приводу надання, використання та погашення позики.

Акумуляція коштів міжнародного кредиту здійснюється на міжнародному ринку позичкових капіталів, де формується система міжнародних кредитних відносин, яка забезпечує мобілізацію і перерозподіл фінансових ресурсів у глобальному масштабі.

Міжнародний кредит виконує такі функції:

- забезпечує перерозподіл та переміщення фінансових і матеріальних ресурсів між країнами з метою:

- більш прибуткового використання;
- прискорення процесу реалізації у світовому масштабі;
- розширення відтворення;
- слугує додатковим джерелом поповнення ресурсів внутрішнього

ринку.

- забезпечує безперервність міжнародних розрахунків та прискорює обіг коштів у зовнішній торгівлі;

- виконує функцію регулювання ринку світової економіки і сам є об'єктом регулювання. В окремих країнах він є методом регулювання державних бюджетів та платіжних балансів.

Принципами міжнародного кредиту є:

- поверненість – кредити, які надаються, мають бути обов'язково повернені у домовлені строки;

- терміновість – кредити надаються на певний термін;

- платність – плата за використання кредиту, на практиці це відсотки за кредит;

- забезпеченість – одержувач кредиту повинен мати гарантії.

Міжнародна міграція робочої сили – переселення працездатного населення з одних країн в інші терміном більше року, викликане причинами економічного та неекономічного характеру. Міжнародна міграція робочої сили приймає форму еміграції (виїзд) і імміграції (в'їзд). Різниця цих потоків утворює міграційне сальдо. **Еміграція** – виїзд робочої сили з однієї країни в іншу. **Імміграція** – в'їзд робочої сили в приймаючу країну.

Міграційні процеси можна класифікувати за часом і характером переміщення робочої сили, рівнем кваліфікації мігрантів, рівнем легалізації.

За часом і характером переміщення робочої сили виділяють постійну, тимчасову, сезонну, маятникову, репатріативну, заміщуючу та диференційовану міграцію.

Постійна – переїзд на постійне проживання в іншу країну. **Тимчасова** передбачає повернення мігранта на батьківщину після певного строку перебування у приймаючій країні. **Сезонна** передбачає періодичне залучення іноземних робітників для виконання робіт, які носять сезонний характер. **Маятникова** передбачає періодичне перетинання мігрантом кордонів країни у випадку, коли він має постійну роботу в іншій країні, але залишається жити на батьківщині (жителі прикордонних територій, фахівці, що працюють вахтовим методом). **Репатріативна** передбачає повернення на батьківщину мігрантів, які виїжджали в іншу країну на постійне проживання. **Заміщуюча** передбачає заміщення еміграції національної робочої сили міграцією з менш розвинутих країн. **Диференційована** – це міграція окремих груп населення: етнічних, соціальних, статевих, вікових.

За рівнем легалізації міграційні потоки розподіляють на легальні, частково легальні і нелегальні.

Легальна міграція робочої сили – це міграція на контрактній основі з наданням мігрантові повної легалізації. **Напівлегальна міграція робочої сили** передбачає легалізацію перебування на території країни мігрантів і нелегальний (тіньовий) характер трудової діяльності. **Нелегальна міграція робочої сили** – міграція в обхід відповідного національного законодавства і міжнародних угод.

В залежності від рівня кваліфікації мігрантів розрізняють наступні види міграції робочої сили: «втеча мізків», міграцію кваліфікованої робочої сили та міграцію некваліфікованої робочої сили.

За способами забезпечення: **організована** міграція робочої сили (здійснюється за участю держави, громадських організацій або спеціалізованих підприємницьких структур); **неорганізована** міграція робочої сили (індивідуальна, самодіяльна).

В 2000 р. у світі нараховувалось близько 150 млн. мігрантів; в 2010 – 214 млн., в 2050 р. за прогнозами дослідників 405 млн. За даними міжнародних організацій у високо розвинутих країнах кожен десятий житель – мігрант. З одного боку, міграція в розвинуті країни дозволяє компенсувати скорочення робочої сили, що визвано старінням нації, але з іншого призводить до необхідності їх соціалізації – вивчення мови, культури, традицій. А цей процес не завжди проходить гладко, визиваючи соціальні напруження.

Технологія – наукові методи досягнення практичних цілей. У поняття технології включаються три групи технологій: технологія продуктів, технологія процесів і технологія управління.

Міжнародне науково-технічне співробітництво в області технологій включає: координацію міжнародних програм спільних науково-технічних досліджень; кооперацію науково-технічних досліджень; ліцензування; інжиніринг; підготовку наукових та інженерних кадрів; проведення міжнародні конференцій, симпозіумів, семінарів; обмін науково-технічною

інформацією; створення міжнародних науково-дослідних інститутів; консультації у сфері спільної науково-технічної політики; прогнозування науково-технічної діяльності.

Міжнародна передача технологій – міждержавне переміщення науково-технічних досягнень на комерційній або некомерційній (безоплатній) основі.

У міжнародній економіці носіями технологій можуть виступати:

- товари – у випадку міжнародної торгівлі високотехнологічними товарами;
- фактори виробництва: капітал – у випадку міжнародної торгівлі високотехнологічними капіталомісткими товарами; праця – у випадку міжнародної міграції висококваліфікованих науково-технічних кадрів; земля – у випадку торгівлі природними ресурсами, для розробки яких використане новітнє обладнання.

До способів некомерційної передачі технологій належать:

- надання науково-технічної інформації (поширення відомостей про технології через літературні джерела, патенти, інформаційні листи, стандарти тощо);
- проведення виставок, ярмарок, конференцій, симпозіумів;
- стажування спеціалістів;
- спільні фундаментальні науково-технічні розробки.

Способи комерційної передачі технологій залежно від складності реалізації поділяються на:

- власне передачу технології;
- спільну розробку і використання технології;
- промислове кооперування та спільне підприємництво.

Основні форми трансферу й правового захисту інновацій та технологій:

Патентна угода – міжнародна комерційна угода з передачі прав на використання інновації, захищеної патентом. **Патент** - свідчення на право власності автора інновації, що підтверджує її новизну і виключне право власника на її використання.

Ліцензійна угода – міжнародна комерційна угода з надання власником патенту незапатентованих знань, досвіду і технологій покупцеві, права їх застосування на визначених умовах. **Ліцензія** – дозвіл на використання патенту, незапатентованих знань і досвіду, технологій на визначених умовах надане власником покупцеві. Виділяють такі види **ліцензій**: **безпатентні** (на використання ноу-хау, без видачі патенту); **поворотні** (надання ліцензіару права на використання удосконалень, розроблених ліцензіатом); **на виробництво**; **пакетні** (примусове включення до об'єкта ліцензії застарілої,

малозначущої технології); **патентні прості** (зі збереженням за ліцензіаром права на використання і продаж третім особам об'єкта ліцензування); **патентні виняткові** (ліцензіар відмовляється від права на використання й продаж третім особам об'єкта ліцензування); **патентні повні** (надання ліцензіару всіх прав на використання, без обмежень, на весь термін дії ліцензії); **патентні примусові** (надання патентним органом незалежно від волі ліцензіара права на використання винаходу з виплатою ліцензіару винагороди); **перехресні** (взаємна переуступка прав за укладання ліцензійної угоди).

Передача ноу-хау – міжнародні угоди з надання прикладних знань, досвіду й «секретів» технологій, що не патентуються, але мають практичну та комерційну цінність. **Ноу-хау** – різноманітні секрети виробництва, технічні, економічні, фінансові, адміністративні дані, використання яких надає комерційні переваги особі або фірмі, що володіє ними.

Передача прав копірайт – поступка виключного права автора на інтелектуальну власність, зокрема, на друковану продукцію. **Копірайт** – ексклюзивне право автора науково-технічного, літературного, відео- або аудіоствору на його розмноження, поширення, показ, відтворення і застосування.

Франчайзинг – використання для збуту товарів торговельної марки їх первісного розроблювача й виробника зі збереженням за ним права власності на технологію виготовлення й права контролю за її дотриманням.

Товарна марка – символічне позначення, що відрізняє виробника товарів і послуг і використовується для позначення продукції, що він виробляє.

Надання інформаційно-консультаційних послуг у сфері виробництва, збуту й управління, включаючи інжиніринг, консалтинг, інформінг, менеджмент, підготовку персоналу й так далі.

Форми міжнародних розрахунків за передачу технологій:
паушальний платіж – зафіксована в угоді сума ліцензійної винагороди, установлювана на основі оцінок очікуваного економічного ефекту й прибутку від використання ліцензії покупцем (ліцензіата), ціна покупки ліцензії. Здійснюються в розстрочку; **роялті** – періодичні ліцензійні платежі за право використання винаходів, патентів й іншої інтелектуальної власності. Розмір роялті складає певний відсоток від прибутку, що отримує ліцензіат (той, хто купує ліцензію) у результаті її використання.

Питання для самостійного опрацювання

1. Міжнародний рух капіталу як фактор прискорення економічного зростання.
2. Інвестиційна політика розвинутих країн та країн, що розвиваються.
3. Міжнародні фінансові організації системи Світового банку.
4. Демографічна ситуація у світі та проблеми міграції робочої сили.

5. Традиційні та новітні центри міжнародної міграції робочої сили.
6. Регулювання та захист прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні.
7. Україна на світовому ринку технологій.

Теми рефератів

1. Міжнародні фінансові центри, передумови їх функціонування.
2. Сучасний розвиток міжнародних кредитних відносин.
3. Інвестиційний клімат та фактори його формування.
4. Проблеми здійснення міжнародних інвестицій.
5. Розвиток та наслідки функціонування офшорних центрів.
6. Вплив економічних криз, політичних та природних факторів на міграційні процеси у світі.
7. Сучасні наслідки міжнародних міграційних процесів.
8. Проблеми трудової міграції і ринку робочої сили в Україні.
9. Особливості державного регулювання трудової міграції в різних країнах світу.
10. Сучасні особливості передачі технологій.
11. Новітні форми науково-технічного співробітництва.
12. Розвиток науково-технічного потенціалу України.
13. Особливості міжнародного регулювання процесів обміну та захисту технологій.

Тести

1. Суб'єктами міжнародного руху капіталу є:

- А) ТНК;
- Б) урядові організації;
- В) комерційні банки;
- Г) всі перелічені суб'єкти.

2. Цілями міжнародного експорту капіталу виступають:

- А) одержання підприємницького доходу;
- Б) одержання позичкового відсотка;
- В) контроль інвестора над діяльністю підприємства;
- Г) всі перелічені відповіді.

3. Що не відноситься до основних причин міжнародного руху капіталу:

- А) різниця у витратах виробництва у різних країнах;
- Б) попит на капітал, який не збігається з його пропозицією в різних ланках світового господарства;
- В) неможливість обійти тарифні та нетарифні бар'єри;
- Г) відмінності в екологічних нормативах і стандартах.

4. За формами власності виділяють такі види капіталу:

- А) власний та позичковий;
- Б) підприємницький та позичковий;
- В) фінансовий та державний;

Г) державний та приватний.

5. За характером використання капітал поділяється на:

А) підприємницький та державний;

Б) підприємницький та позичковий;

В) товарний, грошовий;

Г) міжнародний та державний.

6. Міжнародний кредит – це:

А) форма переміщення позичкового капіталу з однієї країни в іншу на засадах повернення у домовлені строки за винагороду;

Б) форма переміщення капіталу в країні від одного суб'єкта до іншого;

В) форма переміщення капіталу з однієї країни в іншу на відповідних умовах з метою максимізації прибутку;

Г) немає вірної відповіді.

7. До функцій міжнародного кредиту не належать:

А) перерозподіл фінансових і матеріальних ресурсів;

Б) забезпечення грошовими коштами міжнародної торгівлі;

В) прискорення процесів світового розвитку;

Г) забезпечення руху робочої сили.

8. Принципами міжнародного кредиту є:

А) матеріальність, прибутковість, поверненість;

Б) приватність, поверненість, прибутковість, забезпеченість;

В) поверненість, терміновість, платність, забезпеченість;

Г) гарантійність, поверненість, терміновість, платність.

9. Прямі іноземні інвестиції це:

А) довгострокові вкладення капіталу у економіку країни;

Б) довгострокові вкладення іноземного капіталу у підприємства різних галузей з метою отримання прибутку;

В) підприємницькі та інноваційні проекти, соціально-економічні програми;

Г) вкладення позичкового капіталу з метою отримання прибутку.

10. За формою вкладення інвестиції поділяються на:

А) фінансові та прямі;

Б) прямі та портфельні;

В) портфельні та касові;

Г) валютні та національні.

11. На сучасному етапі, переважно, прямі зарубіжні інвестиції здійснюються:

А) урядами країн світу;

Б) транснаціональними корпораціями;

В) міжнародними комерційними банками;

Г) міжнародними міжурядовими організаціями.

12. Міжнародна міграція робочої сили – це:

А) в'їзд працездатного населення в певну країну з-за кордону;

- Б) виїзд працездатного населення з певної країни за кордон;
- В) переселення працездатного населення з одних країн в інші терміном більше року, викликане причинами економічного або неекономічного характеру;

Г) усі відповіді правильні.

13. Еміграція – це:

- А) в'їзд працездатного населення в певну країну з-за кордону;
- Б) виїзд працездатного населення з певної країни за кордон;
- В) переселення працездатного населення з одних країн в інші терміном більше року, викликане причинами економічного або неекономічного характеру;

Г) усі відповіді правильні.

14. Вплив інтелекту – це:

- А) еміграція висококваліфікованих кадрів за кордон;
- Б) різниця еміграції з країни та імміграції в країну;
- В) повернення емігрантів на батьківщину на постійне місце проживання;
- Г) усі відповіді правильні.

15. До економічних причин міжнародної міграції робочої сили належать:

- А) відмінності в оплаті праці та пенсійному забезпеченні;
- Б) релігійні, політичні погляди;
- В) різниця в оплаті праці, відмінності в оподаткуванні та пенсійному забезпеченні;

Г) усі відповіді правильні.

16. Міжнародна міграція робочої сили у світовому масштабі приводить до:

- А) стабілізації обсягів виробництва та консервації структури ринку праці;
- Б) зменшення обсягів виробництва та збільшення безробіття;
- В) збільшення обсягів виробництва та більш ефективному використанню робочої сили;

Г) усі відповіді правильні.

17. Країни-імпортери робочої сили отримують такі вигоди:

- А) одержують перекази з-за кордону, надходження податків з фірм із працевлаштування, збільшення інвестицій з-за кордону, зменшення витрат на соціальне забезпечення, підвищення кваліфікації працівників, зменшення безробіття;
- Б) збільшують кількість висококваліфікованих фахівців, зменшення питомих витрат на оплату праці, збільшення обсягів виробництва, звільнення місцевих робітників від виконання некваліфікованої або непрестижної роботи;
- В) одержують перекази з-за кордону, надходження податків з фірм із працевлаштування, збільшення інвестицій з-за кордону, збільшення обсягів

виробництва, зменшення витрат на соціальне забезпечення, підвищення кваліфікації працівників;

Г) усі відповіді правильні.

18. Основні механізми контролю міжнародної міграції робочої сили:

А) візовий режим, збільшення оподаткування нерезидентів, соціальне страхування резидентів;

Б) боротьба з нелегальними мігрантами, запровадження візового режиму, збільшення оподаткування доходів нерезидентів, соціальне страхування резидентів;

В) боротьба з нелегальними мігрантами, запровадження візового режиму, стимулювання реєміграції;

Г) усі відповіді правильні.

19. Міжнародна передача технологій – це:

А) міждержавне переміщення науково-технічних досягнень на комерційній основі;

Б) міждержавне переміщення науково-технічних досягнень на комерційній або безоплатній основі;

В) переміщення науково-технічних досягнень на комерційній або безоплатній основі між резидентами та нерезидентами;

Г) усі відповіді вірні.

20. Формою доходу від використання технології як фактора виробництва є:

А) заробітна плата науково-технологічного персоналу;

Б) зростання прибутку підприємства;

В) надходження від продажу патентів, ліцензій, ноу-хау;

Г) рентабельність бізнесу підприємства.

21. Способи передачі технологій поділяються на:

А) міжфірмові та внутрішньофірмові;

Б) комерційні та некомерційні;

В) прямі та опосередковані;

Г) матеріальні та нематеріальні.

22. Що з переліченого не відноситься до форм передачі технологій:

А) ліцензійна угода;

Б) франчайзинг;

В) патентна угода;

Г) форфейтинг.

23. До форм передачі технології у міжнародній економіці не належать:

А) винаходи;

Б) товарні знаки;

В) корисні моделі;

Г) промислові зразки.

24. Роялті – це:

- А) регулярний платіж за ліцензійною угодою;
- Б) форма передачі технологій;
- В) мито, сплачуване за експорт товарів;
- Г) мито, сплачуване за імпорт товарів.

25. Міжнародний лізинг - це:

- А) вид міжнародної діяльності у сфері міжнародного фінансування, при якому постачальник товару віддає короткотермінові зобов'язання за товарними угодами з метою отримання більшої частки платежу, зниження витрат при розрахунках;
- Б) використання вже існуючої і добре відомої ідеї бізнесу, яка має сформований імідж;
- В) надання послуг виробничого і науково-технічного характеру;
- Г) складна фінансова операція, при якій спеціальна фірма за домовленістю з офіційним орендарем купує у виробника відповідне устаткування, обладнання, машини і передає на визначений термін за встановлену плату орендарю.

26. Франчайзинг - це:

- А) використання вже існуючої і добре відомої ідеї бізнесу, яка має сформований імідж;
- Б) надання послуг виробничого і науково-технічного характеру на комерційній основі;
- В) вид міжнародної діяльності у сфері міжнародного фінансування, при якому постачальник товару віддає короткотермінові зобов'язання за товарними угодами з метою отримання більшої частки платежу, зниження витрат при розрахунках;
- Г) надання послуг з консультування щодо широкого кола питань економічної діяльності, передусім у зовнішньоекономічній сфері.

27. Ліцензія - це:

- А) дозвіл на використання патенту, незапатентованих знань і досвіду, технологій на визначених умовах, надане власником покупцеві;
- Б) свідчення на право власності автора інновації, що підтверджує її новизну і виключне право власника на її використання;
- В) угода з надання власником патенту незапатентованих знань, досвіду, технологій на визначених умовах;
- Г) поступка виключного права автора на інтелектуальну власність.

Задачі

1. Які з наведених прикладів інвестицій вважаються прямими, а які портфельними?

А. Український банк купив акції польської компанії «Orlen» на 20 млн дол. США. Загальна сума випуску акцій становить 600 млн дол. США.

Б. Німецький банк купив будинок у Харкові, в якому відкрив своє відділення в Україні.

В.Харківська компанія збільшила свою частку в статутному капіталі спільного підприємства, яке зареєстроване в іншій країні, з 51 до 75 %.

Г. Українська фірма за дорученням клієнта з Німеччини купила 15% поточного випуску акцій «Укртрансавто».

Д. Канадська фірма «МакДональдс» відкрила ще один ресторан у Києві.

Е. Українсько-американський інвестиційний фонд розмістив 100 млн дол. США в українських облігаціях державної позики.

2. В США легально іммігрує 740 тисяч людей на рік, а емігрує 160 тисяч. Визначити нетто-імміграцію.

ТЕМА 8. СВІТОВА ВАЛЮТНА СИСТЕМА І МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ. Зміст і структура світової валютної системи. Основні етапи еволюції світової валютної системи. Види і структура валютних ринків. Валютні курси, їх види, фактори, що визначають валютний курс. Вибір системи валютного курсу. Основні валютні операції: спот, форвард, валютні свопи; здійснення валютних опціонів, хеджування. Типи і види міжнародних розрахунків, їх форми і порівняльна характеристика. Платіжний баланс країни, його структура та методологія складання. Валютна політика.

Ключові положення

Світова валютна система (СВС) – закріплена в міжнародних угодах форма організації валютних відносин, що функціонують самостійно або обслуговують міжнародний рух товарів, послуг і факторів виробництва. З'явившись в XIX ст., СВС пройшла 3 етапи еволюції. Класифікація етапів СВС заснована на тім, який саме актив визнається резервним, тобто за допомогою якого активу можна врегулювати дисбаланси в міжнародних платежах. Першим таким активом було золото відповідно цей етап мав назву система «золотого стандарту». У 1944 р. була створена Бреттон-Вудська валютна система або система золотодоларового стандарту, сучасна валютна система має назву Ямайська валютна система.

До структури світової валютної системи входять: валюта, валютні курси, валютні ринки, валютно-фінансові регулюючі органи.

Поняття «**валюта**» означає 1) грошову одиницю, що становить основу національної і грошової системи; 2) тип грошової системи країни (золота, біметалічна, паперова); 3) іноземні гроші (грошові знаки і платіжні документи, виражені в іноземних грошових одиницях і застосовувані у міжнародних розрахунках).

Класифікація валют:

- в залежності від приналежності: **національна валюта; міжнародна (регіональна) валюта; іноземна валюта.**

- в залежності від ступеня втручання держави у процес валютного обміну: **конвертовані** – валюти, без обмежень уряду обмінювані на інші валюти; **частково конвертовані** – валюти, за обміну яких зберігаються певні

обмеження; **неконвертовані** - валюти, за якими зберігаються обмеження зі всіх операцій як резидентів, так і нерезидентів.

- в міжнародних договорах виділяють: **валюту платежу; валюту угоди.**

- за принципом побудови: **валюту «кошикового» типу** – вартість якої визначається на основі валютного «кошику» до якого входять основні світові валюти (СДР); **валюти звичайного типу.**

Валютний курс – ціна грошових одиниць однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни. Визначення курсу валют називається котируванням. Повне котирування включає визначення курсу покупки (купівлі) та курсу продажу (продажу), відповідно до яких банки купують і продають валюту, що котирується. Основним видом котирування валют є **пряме котирування** – при визначенні співвідношення іноземної і національної валют вартість одиниці іноземної валюти (10, 100 чи 1000 одиниць) виражається в одиницях національної валюти. Курс купівлі валюти буде завжди менше курсу продажу.

Іншим видом котирування є **непряме** – при визначенні співвідношення іноземної та національної валют вартість одиниці національної валюти виражається в одиницях іноземної валюти. Курс купівлі валюти що котирується буде більше курсу її продажу. Також існує **крос-курс** – визначення курсів валют один до одного через курс кожної з них стосовно третьої валюти.

Залежно від того як встановлюється валютний курс можливі два крайні варіанти: курс може бути жорстко фіксований до іноземної валюти або може вільно плавати залежно від попиту та пропозиції на іноземну валюту. При системі плаваючих валютних курсів зниження валютного курсу називається знецінюванням валюти, підвищення – подорожчанням валюти. При системі фіксованих валютних курсів ці процеси називаються девальвація та ревальвація відповідно.

Валютні ринки – це офіційні центри, де відбувається купівля-продаж валют на основі попиту і пропозиції.

На світовому валютному ринку здійснюються розрахункові і кредитні операції, що обслуговують товарні угоди, валютнообмінні операції, операції з обслуговування руху капіталів між країнами, операції з цінними паперами.

Основними функціями світового валютного ринку є:

- здійснення зовнішньоторговельних операцій;
- регулювання валютних курсів;
- валютний кліринг;
- страхування валютних ризиків;
- отримання прибутків на різниці валютних курсів.

Види валютних операцій:

- негайне постачання грошей готівкою (спот) - купівля-продаж валюти у

банків за умови її постачання наступного дня після укладання угоди за курсом на момент її укладання (90% всіх операцій);

- термінові угоди пов'язані з поставкою валюти на строк від 3 днів від дня її висновку. Стандартні строки висновку таких угод: 1, 3, 6, 9, 12 місяців. Існують наступні види термінових угод: форвардні, ф'ючерсні, опціони, своп-угоди. Курс здійснення термінових угод відрізняється від спот курсу на величину знижки або надбавки до спот курсу. Для визначення величини знижки або надбавки аналізуються фактори, що впливають на величину валютного курсу, і прогнозується орієнтовний курс валюти.

- форвардний валютний контракт - обов'язкова для виконання угода про купівлю або продаж у певний день у майбутньому певної суми іноземної валюти. Валюта, сума, курс і дата платежу фіксуються в момент складання угоди. Строк угод: від трьох днів до п'яти років. Найпоширеніші угоди на строк 1, 3, 6, 12 місяців. Ф'ючерсні угоди подібні до форвардних угод: вони здійснюються на строк від трьох днів від дня складання угоди, і ціна виконання контракту в майбутньому визначається в день складання угоди. Відмінності полягають у тім, що ф'ючерсні угоди здійснюються на біржовому сегменті ринку (форвардні на міжбанківському) отже, вони стандартні по строках, обсягах, умовах поставки. Стандартизація означає, що ф'ючерсні угоди можуть відбуватися більш дешево.

- своп угода – це валютна операція, що сполучає купівлю-продаж двох валют на умовах негайної поставки з одночасною контр-угодою на певний строк з тими ж валютами.

Хеджування – це компенсаційні дії, що вживаються покупцем або продавцем на валютному ринку, щоб зберегти дохід у майбутньому від несприятливої зміни валютного курсу. З метою хеджування використовуються опціони. Опціон – цінний папір, що надає власникові право купити (продати) певну кількість валюти за фіксованим курсом у майбутньому. Опціонна премія – це премія, що власник опціону платить за його придбання. На відміну від форвардних і ф'ючерсних контрактів, опціони дають можливість обмежити ризик, пов'язаний з несприятливим коливанням курсів, зберігаючи шанси на одержання доходу у випадку сприятливої зміни валютного курсу.

Валютний арбітраж - операція, що передбачає купівлю валюти (товарів, ЦП) на одному ринку та негайний його перепродаж на іншому та отримання прибутку за рахунок різниці ціни купівлі та продажу. Розрізняють наступні види арбітражу: тимчасовий, просторовий, простий – з одною валютою, складний – із декількома валютами.

Міжнародний валютний фонд характеризує **платіжний баланс** як «статистичний запис всіх економічних угод протягом даного періоду між резидентами країн, що звітують». Резидент - фізична або юридична особа,

що проживає в країні більше року, має в цій країні центр економічних інтересів. Спочатку платіжний баланс переслідував фіскальні цілі. Зараз платіжний баланс - джерело інформації, що розкриває особливості участі країни в міжнародному обміні товарами, послугами, капіталами. Джерела інформації для складання платіжного балансу: митна статистика, статистика грошового сектора, статистика зовнішнього боргу, інші статистичні огляди. В Україні платіжний баланс складає НБУ.

Платіжний баланс включає:

1. рахунок поточних операцій;
2. рахунок руху капіталу (рахунок операцій з капіталом і фінансовими операціями) та офіційні резерви (резервні активи).

По рахунку поточних операцій фіксується: експорт-імпорт товарів, послуг, доходи, що включають оплату праці резидентів, що перебувають за кордоном, відсотки, дивіденди, виплачувані вітчизняним власникам іноземних акцій; односторонні перекази або трансферти (перекази пенсій, допомога іноземним державам заробітна плата, що пересилається своїм родичам, особами, що працюють за кордоном, програми урядової або приватної гуманітарної допомоги).

Рахунок руху капіталу включає: 1. Капітальні трансферти - придбання й використання основного капіталу. Довгострокові позики та інвестиції іноземних резидентів. 2. Короткострокові інвестиції та позики іноземних фірм і організацій, що надаються країні. У балансі резервів відбивається рух золотовалютних ресурсів держави.

Платіжний баланс у цілому завжди зводиться з формальною рівновагою. Під терміном «дефіцит платіжного балансу» розуміють незбалансованість по рахунку поточних операцій, коли валютні надходження менше платежів.

Валютна політика - елемент національної та міжнародної економічної політики, що визначає внутрішні й зовнішні аспекти діяльності держави через вплив на валюту, валютний курс, валютні операції. **Інструменти валютної політики:** девальвація та ревальвація національної валюти, валютні інтервенції й обмеження, управління валютними резервами, валютне субсидування, встановлення валютних паритетів, валютний демпінг, валютна блокада.

Девальвація - офіційне зниження курсу національної валюти стосовно іноземних валют. В результаті стимулюється експорт і стримується імпорт товарів і послуг, створюються умови для поліпшення стану платіжного балансу країни.

Ревальвація (ревалоризація) - підвищення офіційного курсу національної валюти відносно інших валют. Використовується для боротьби

з інфляцією, стимулювання активності імпортерів товарів і експортерів капіталу.

Валютний демпінг – різновид демпінгу, коли експорт товарів провадиться за цінами, нижчими за світові, за допомогою заниження курсів валюти, що відображають зовнішнє знецінювання, у масштабах, що перевищують знецінювання валюти на внутрішніх ринках.

Валютна інтервенція – втручання держави у функціонування валютного ринку через активний продаж або купівлю іноземної валюти з метою впливу на курс національної валюти.

Валютна блокада – блокування рахунків, кредитна блокада, валютні обмеження, системно використовувані одними країнами відносно інших країн з метою виконання останніми певних вимог.

Валютні обмеження – система встановлених законодавчо або в адміністративному порядку нормативних правил, спрямованих на обмеження валютних операцій. Передбачають обмеження руху грошових коштів, капіталів, золота, цінних паперів, грошових знаків, заборону вільного продажу-купівлі валюти, обов'язковий обмін валюти за офіційним курсом.

Питання для самостійного опрацювання

1. Основні етапи еволюції світової валютної системи. Біметалізм. Монометалізм. Золоті девізи. Золотодоларовий стандарт. Паперово-доларовий стандарт. Ямайська валютна система. Європейська валютна система.
2. Типи і види міжнародних розрахунків, їх форми і порівняльна характеристика.
3. Методологія складання платіжного балансу країни.
4. Особливості міжнародних розрахунків України.

Теми рефератів

1. Еволюція світової валютної системи.
2. Європейська валютна система.
3. Проблеми та перспективи використання єдиної європейської валюти.
4. Особливості функціонування міжнародних валютних ринків.
5. Платіжний баланс та шляхи його збалансування.
6. Роль міжнародних фінансових інститутів у функціонуванні Світової валютної системи.
7. Сучасні форми міжнародних розрахунків.

Тести

1. До структурних елементів валютної системи належить:

- А) конвертованість валют;
- Б) хеджування;
- В) валютний арбітраж;
- Г) режим валютного ринку.

2. Валюта — це:

- А) особливий товар, який виконує роль загального еквівалента при обміні;
- Б) готівкова частина грошової маси, що циркулює з рук в руки у вигляді банківних і монет;
- В) один із різновидів цінних паперів;
- Г) різновид товару.

3. Валюти, які без обмежень обмінюються на іноземну валюту:

- А) сильними;
- Б) вільно конвертованими;
- В) частково конвертованими;
- Г) твердими.

4. Валютний (обмінний) курс — це:

- А)) ціна одиниці іноземної валюти, виражена в одиницях національної валюти;
- Б) ціна одиниці національної валюти, виражена в одиницях іноземної валюти;
- В) ціна одиниці твердої валюти, виражена в одиницях національної валюти;
- Г) відповіді А) Б).

5. На валютний курс не впливає:

- А) темп інфляції;
- Б) стан платіжного балансу;
- В) рівень довіри до національної валюти і валютної політики;
- Г) рівень довіри до консалтингових компаній.

6. Валютне котирування буває:

- А) пряме, непряме, внутрішнє, зовнішнє;
- Б) зовнішнє, внутрішнє;
- В) пряме, непряме, крос-котирування;
- Г) тверде, м'яке.

7. Право купити або продати валюту в майбутньому за курсом зафіксованим на момент укладання угоди — це:

- А) своп;
- Б) форвард;
- В) опціон;
- Г) ф'ючерс.

8. Операція, що передбачає поставку обумовленої в контракті суми іноземної валюти, через певний строк після здійснення угоди за курсом на момент її підписання — це:

- А) своп;
- Б) форвард;
- В) опціон;
- Г) арбітраж.

9. Зниження курсу національної валюти спричиняє:

- А) зниження ціни експорту й імпорту товарів;
- Б) збільшення ціни експорту й імпорту товарів;
- В) зниження ціни експорту і збільшення ціни імпорту;
- Г) збільшення ціни експорту і зменшення ціни імпорту.

10. Якщо країна девальвувала свою валюту, то це означає, що:

- А) країна відмовилась від золотого стандарту;
- Б) уряд підвищив ціну, за якою купуватиме золото;
- В) купівельна спроможність валюти даної країни знизилась, внаслідок падіння офіційного курсу;
- Г) ціни принаймні деяких валют, виражені у валюті цієї країни, впали.

11. Плаваючий валютний курс – це:

- А) офіційно встановлене співвідношення між національними валютами, яке допускає невеликі коливання валютного курсу відповідно до встановлених правил;
- Б) курс, що вільно змінюється під дією попиту і пропозиції, та на який держава може за певних умов впливати шляхом валютних інтервенцій;
- В) курс, що вільно змінюється під дією попиту і пропозиції, та на який держава не може впливати за певних обставин;
- Г) всі відповіді вірні.

12. Законодавче зниження курсу валюти або центрального паритету за режиму фіксованого валютного курсу – це:

- А) деномінація;
- Б) девальвація;
- В) делькредере;
- Г) ревальвація.

Задачі

1. Офіційний курс гривні до іноземних валют 02.12.2013 був

100 Доларів США 799.3000

100 Євро 1087.9272

Розрахуйте крос-курс долар/євро.

2. Розрахуйте сальдо рахунку поточних операцій та сальдо рахунку руху капіталу, сальдо платіжного балансу якщо:

Експорт товарів – 19650 тис дол. США;

Імпорт товарів – 21758 тис дол. США;

Дохід від іноземних інвестицій у вигляді відсоткових виплат із-за кордону – 3621 тис дол. США;

Країна виплачує іноземним інвесторам дохід у вигляді відсотків – 1394 тис дол. США;

Витрати на туризм – 1919 тис дол. США;

Доходи країни від туризму – 1750 тис дол. США;

Односторонні трансферти з країни – 2388 тис дол. США;

Відтік капіталу з країни – 4174 тис дол. США;
Притік капіталу до країни – 6612 тис дол. США.

ТЕМА 9. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ. Суть і основні форми міжнародної економічної інтеграції. Проблеми і перспективи розвитку економічної інтеграції. Типи інтеграційних об'єднань. Провідні світові інтеграційні угруповання: ЄС, НАФТА, КАРІКОМ, МЕРКОСУР, АСЕАН, АТЕС та інші. Проблеми участі України у інтеграційних об'єднаннях.

Ключові положення

Міжнародна економічна інтеграція – процес зближення, взаємоприспосовування національних економік у межах єдиного економічного простору та проведення узгодженої між державами економічної політики.

Характерні риси міжнародної економічної інтеграції:

- 1) міждержавне регулювання економічних процесів;
- 2) поступове формування міжнародного господарського комплексу із загальною структурою відтворення;
- 3) усунення адміністративних та економічних бар'єрів, які перешкоджають вільному рухові товарів, капіталів, робочої сили та ресурсів у межах регіону;
- 4) зближення внутрішніх економічних умов у державах, які беруть участь в інтеграційних об'єднаннях.

Передумови міжнародної економічної інтеграції:

- близькість рівнів економічного розвитку країн, що інтегруються;
- географічна близькість країн, що інтегруються, наявність загальних кордонів, історично сформованих економічних і культурних зв'язків;
- спільність економічних проблем, що виникають перед країнами;
- демонстраційний ефект. У країнах, що створили інтеграційні об'єднання, відбуваються позитивні економічні зрушення (прискорення темпів економічного росту, зниження інфляції, зростання зайнятості), що робить певний психологічний вплив на інші країни.

Інтеграційні процеси носять переважно регіональний характер. У процесі еволюції міжнародної економічної інтеграції існують наступні етапи: **зона преференційної торгівлі, зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз.**

Зона преференційної торгівлі є початковою стадією регіональної інтеграції, країни-учасниці якої скасовують між собою торговельні обмеження для певних видів товарів.

Зона вільної торгівлі – кожна країна такого об'єднання продовжує проводити свою власну зовнішньоекономічну політику стосовно країн, що не є членами даного інтеграційного об'єднання, але всередині зони вільної торгівлі відсутні торговельні бар'єри (НАФТА, АСЕАН).

Митний союз – між країнами-учасницями усунені бар'єри на шляху руху товарів та послуг, також передбачається проведення спільної зовнішньоекономічної політики стосовно тих країн, що не входять до митного союзу (CARICOM).

Спільний ринок не має торговельних бар'єрів і характеризується спільною зовнішньоторговельною політикою. Передбачає вільний рух товарів і послуг, капіталів, робочої сили і технологій. Співробітництво країн-учасниць не лише безпосередньо у сфері виробництва, а й у правовій і податковій політиці та у сфері зайнятості.

Економічний союз (економічний і валютний союз) – включає риси всіх попередніх етапів і передбачає узгодження та гармонізацію внутрішньої і зовнішньої політики країн-учасниць у економічній, соціально-культурній, військовій та екологічній сферах. Держави погоджують між собою грошово-кредитну, податкову політику та державні витрати, можливо використання спільної валюти. Функціонування економічного союзу вимагає створення та функціонування на постійній основі міжнаціональних керівних органів по управлінню такою формою інтеграційного об'єднання.

Питання для самостійного опрацювання

1. Міжнародні економічні інтеграційні процеси. Проблеми і перспективи розвитку світової економічної інтеграції.
2. Участь України у міжнародних інтеграційних процесах.

Теми рефератів

1. Західноєвропейська інтеграція: основні етапи та тенденції.
2. Зона вільної торгівлі: Північноамериканський досвід.
3. Особливості економічної інтеграції країн Латинської Америки.
4. Проблеми розвитку регіонального економічного співробітництва в Африці.
5. Особливості розвитку економічної інтеграції в країнах Азії.
6. Проблеми розвитку економічної інтеграції в східноєвропейських країнах.
7. Перспективи участі України у інтеграційних процесах світу.

Тести

1. Міжнародна економічна інтеграція – це:

- А) процес економічної взаємодії країн, що призводить до зближення господарських механізмів, набуває форми міжнародних угод і регулюється міжнародними органами;
- Б) процес проведення переговорів між країнами з метою встановлення економічних відносин;
- В) процес проведення спільних торгових операцій та інших взаємовідносин;
- Г) процес поступового виходу національного виробництва за межі країни.

2. Міжнародна економічна інтеграція відрізняється від звичайного економічного співробітництва країн тим, що на її основі:

- А) формується міжнародний господарський комплекс з власною структурою та органами управління;
- Б) здійснюється зовнішньоторговельний обмін;
- В) спільно вирішуються виробничі питання;
- Г) формуються тісні взаємовідносини на основі багатосторонніх договорів.

3. Основними передумовами міжнародної економічної інтеграції є:

- А) соціально-економічна однорідність національних господарств, близькість рівнів їх економічного розвитку, географічна близькість;
- Б) сучасна науково-технічна революція, яка спричинила якісні зміни в продуктивних силах та призвела до появи монополій;
- В) спільність проблем соціально-економічного характеру, які мають глобальний характер;
- Г) діяльність транснаціональних корпорацій.

4. Найпростішою формою міжнародної економічної інтеграції вважається:

- А) зона вільної торгівлі;
- Б) спільний ринок;
- В) економічний і валютний союз;
- Г) митний союз.

5. Ланцюжок етапів міжнародної економічної інтеграції у послідовності від найнижчого до найвищого має такий вигляд:

- А) економічний союз — спільний ринок — митний союз — зона вільної торгівлі;
- Б) зона вільної торгівлі — митний союз — спільний ринок — економічний союз;
- В) митний союз — економічний союз — спільний ринок — зона вільної торгівлі;
- Г) спільний ринок — зона вільної торгівлі — митний союз — економічний союз.

6. Етап міжнародної економічної інтеграції, що ґрунтується на міждержавній угоді між країнами-учасниками, коли кожен член зони залишає за собою право на ведення самостійної зовнішньоекономічної політики – це:

- А) зона вільної торгівлі;
- Б) економічний союз;
- В) митний союз;
- Г) спільний ринок.

7. Етап міжнародної економічної інтеграції, що ґрунтується на міждержавній угоді між країнами-учасниками, на території яких діють єдині митні тарифи та закони, вільний рух капіталів та робочої сили; передбачається узгоджена економічна та валютна політика – це:

- А) митний союз;
- Б) спільний ринок;
- В) зона вільної торгівлі;
- Г) економічний союз.

8. Етап міжнародної економічної інтеграції, що ґрунтується на міждержавній угоді між країнами-учасниками, на території яких діють єдині митні закони і правила щодо ввезення усіх видів товарів у будь-яку з країн-учасниць – це:

- А) економічний союз;
- Б) митний союз;
- В) зона преференційної торгівлі;
- Г) спільний ринок.

9. Етап міжнародної економічної інтеграції, що ґрунтується на міждержавній угоді між країнами-учасниками, на території яких діють єдині митні тарифи та закони, вільний рух капіталів та робочої сили – це:

- А) зона преференційної торгівлі;
- Б) митний союз;
- В) спільний ринок;
- Г) зона вільної торгівлі.

10. Найбільш високий рівень економічної інтеграції характерний для:

- А) Європейської асоціації вільної торгівлі;
- Б) Андського пакту;
- В) Європейського Союзу;
- Г) Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (НАФТА).

11. Що з переліченого не є формою економічної інтеграції:

- А) зона вільної торгівлі;
- Б) митний союз;
- В) спільний ринок;
- Г) двостороння торгова угода.

Задачі

1. Обсяги експорту товарів з країни А за рік склали 15,5 млрд. дол. США, експорту послуг – 3,5 млрд. дол. США, імпорту товарів та послуг – 29,5 млрд. дол. США. Кількість емігрантів склала 1,3 млн. осіб, іммігрантів – 1,9 млн. осіб. Емігранти перерахували на батьківщину на 1,9 млрд. дол. США більше коштів ніж сплатили іммігранти. Чистий приплив капіталу в країну склав 1,6 млрд. дол. США. Розрахувати:

- а) сальдо платіжного балансу;
- б) міграційне сальдо країни.

Обґрунтуйте можливий напрямок руху курсу національної валюти цієї країни.

ТЕМА 10. МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС. Суть і мета міжнародного бізнесу. Види, суб'єкти і сучасні форми міжнародного бізнесу. Умови розвитку міжнародного бізнесу в Україні і перспективи його розвитку. Офшорні центри в системі міжнародного бізнесу. Транснаціональні корпорації (ТНК).

Ключові положення

Міжнародний бізнес характеризується сукупністю угод, укладених і здійснюваних через національні кордони для реалізації цілей окремих індивідуумів, організацій, фірм.

До найпоширеніших видів міжнародного бізнесу відносять: експорт, ліцензування, франчайзинг, управління за контрактом, проект «під ключ», прямі (власні філії, спільні підприємства) та портфельні іноземні інвестиції.

Управління за контрактом передбачає передачу одним підприємцем управлінських послуг іншому. По суті це - експорт управлінських послуг, а не капіталу.

Проекти «під ключ» - передбачають укладення контракту на будівництво підприємств, які передаються за встановлену плату власникові, коли досягнута повна їхня готовність на початок експлуатації.

Міжнародне спільне підприємство - форма співробітництва партнерів різних країн стосовно інвестування, управління, виробництва продукції, реалізації товарів та послуг, розподілу прибутків та ризиків. За видом діяльності прийнято розрізняти спільні підприємства: інноваційні, виробничі, закупівельно-збутові, комплексні.

Міжнародна корпорація - це форма структурної організації великої корпорації, яка здійснює прямі інвестиції в різні країни світу. Міжнародні корпорації бувають двох видів: транснаціональні і багатонаціональні.

Транснаціональна корпорація (ТНК) - це корпорація у якій головна компанія належить капіталу однієї країни, а філії розміщені в багатьох країнах світу. ТНК - це великі корпорації, що мають закордонні активи й здійснюють не менш 1/4 частини своїх операцій за межами країни, у якій зареєстровані. **Багатонаціональна корпорація** (мультинаціональна корпорація) (БНК) - це корпорація у якій головна компанія належить капіталу двох і більше країн, а філії розміщені в багатьох країнах світу.

Офшорні операції (англ. off-shore - той, що знаходиться на відстані від берега, поза територією країни) - це фінансовий інструмент, який, не порушуючи діючого законодавства, використовується для мінімізації оподаткування і захисту комерційної таємниці. До офшорних належать операції, що здійснюються підприємствами, зареєстрованими на території, яка має статус податкової гавані або офшорного центру.

Податкова гавань - це територія, що залучає іноземний капітал через надання податкових та інших пільг іноземним та місцевим підприємцям. Іноді пільгове оподаткування поширюється лише на

окремі види діяльності. Країна, обрана в якості податкової гавані, має відповідати наступним критеріям:

- дотримання комерційної таємниці;
- дотримання банківської таємниці.

При цьому враховуються також і фактори загальноекономічного характеру: фінансова активність в країні, розвинута система комунікацій, відсутність жорсткого контролю за іноземними фірмами.

Офшорний центр, на відміну від податкової гавані, надає податкові та інші пільги тільки по фінансових операціях з іноземними резидентами в іноземній валюті. Офшорні центри переважно розміщені на морських узбережжях і місцях розвинутого міжнародного туризму й проводять політику залучення іноземних кредитних капіталів. Офшорні підприємства цих зон можуть бути повністю звільнені від податку (Ірландія, Ліберія) або оподатковуватися невеликим паушальним податком (єдиною сумою), як це має місце в Панамі, на Антильських островах. На офшорних підприємствах ведення бухгалтерського обліку та звітності зведено до мінімуму або взагалі відсутнє (Панама, Антильські і Нормандські острови, Ліхтенштейн).

Питання для самостійного опрацювання

1. Правове регулювання міжнародного бізнесу.
2. Особливості діяльності офшорних підприємств.
3. Сучасні форми організаційної структури ТНК.
4. Провідні ТНК світу.

Теми рефератів

1. Міжнародний бізнес у сучасних міжнародних економічних відносинах.
2. Умови та перспективи розвитку міжнародного бізнесу в Україні.
3. Офшорні центри – «податковий рай» для бізнесу.
4. Транснаціональні корпорації – кити світової економіки.
5. Сучасні концепції регулювання міжнародного бізнесу: порівняльний аналіз.

Тести

1. Транснаціональна корпорація – це:

- А) корпорація в якій головна компанія належить капіталу однієї країни, а філії знаходяться в багатьох країнах;
- Б) корпорація в якій головна компанія належить капіталу двох і більше країн, а філії знаходяться в багатьох країнах;
- В) корпорація в якій головна компанія належить капіталу однієї країни і характеризується великими обсягами господарсько-фінансової діяльності;
- Г) немає вірної відповіді.

2. Багатонаціональна корпорація – це:

- А) корпорація в якій головна компанія належить капіталу однієї країни, а філії знаходяться в багатьох країнах;
- Б) корпорація в якій головна компанія належить капіталу двох і більше країн, а філії знаходяться в багатьох країнах;
- В) корпорація в якій головна компанія належить капіталу однієї країни і характеризується великими обсягами господарсько-фінансової діяльності;
- Г) немає вірної відповіді.

3. ТНК - це:

- А) фірма, яка має власні філії в 2-х і більше країнах;
- Б) фірма, що виробляє та експортує товари (послуги);
- В) фірма, що продала іноземному контрагенту власні технології;
- Г) фірма, що купує у іноземного контрагента технології.

4. До основних форм освоєння світового ринку відносяться:

- А) торгівля, СП, франчайзинг, управлінські контракти;
- Б) торгівля, ліцензування, СП, пряме інвестування;
- В) торгівля, ліцензування, СП, пряме інвестування, створення ТНК;
- Г) торгівля, СП, франчайзинг.

5. Серед факторів середовища іноземної країни, в якій фірма планує здійснення операцій, найнесприятливішими є:

- А) економічна система країни;
- Б) монетарна і податкова політики;
- В) політична, економічна нестабільність;
- Г) етно-ментальне середовище.

ТЕМА 11. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ. Загальні аспекти розвитку міжнародних економічних організацій та їх роль у міжнародній економіці. Суть і поняття глобальних проблем. Економічна міжнародна співпраця в області глобальних проблем. Співпраця України та провідних міжнародних організацій: МВФ, МБРР, ЄБРР СОТ, СБ, МОП та ін.

Ключові положення

Міжнародна організація - це об'єднання держав, установ, фізичних осіб, що спільно реалізують програму або мету на підставі певних правил та процедур і діяльність яких виходить за національні кордони.

Утворення міжнародних організацій є об'єктивним наслідком процесу розвитку світового суспільства. Чинники, що ведуть до їх виникнення: міжнародний поділ праці, міжнародна економічна інтеграція, політичні стосунки між країнами, глобалізація міжнародних відносин.

За складом членів та юридичним статусом організації поділяються на міждержавні і неурядові.

За географічним поширенням міжнародні організації поділяються на глобальні та регіональні.

За функціональною спрямованістю організації поділяються на організації загальної та спеціальної компетенції.

За характером діяльності міжнародні організації поділяються на універсальні, політичні, економічні, гуманітарні, культурно-просвітницькі, оборонні та ін.

За умовами участі в членстві міжнародні організації поділяються на відкриті й закриті.

Міжнародні економічні організації поділяються на загальноекономічні та спеціалізовані.

Глобальні проблеми ті, які мають загальнолюдський характер, зачіпають інтереси людства в цілому і кожної окремої людини практично в будь-якій точці планети.

Всі глобальні проблеми сучасності можна звести до трьох основних груп:

1. Проблеми економічного і політичної взаємодії держав:

а) проблема запобігання світової термоядерної катастрофи та створення сприятливих умов для соціального прогресу всіх країн і народів;

б) проблема подолання технологічної та економічної відсталості країн, що розвиваються і встановлення нового міжнародного порядку.

2. Проблеми взаємодії суспільства і природи:

а) запобігання катастрофічного забруднення навколишнього середовища;

б) забезпечення людства необхідними природними ресурсами (сировиною, енергією, продовольством);

в) освоєння світового океану та космічного простору.

3. Проблеми взаємовідносин людей і суспільства:

а) проблема зростання народонаселення;

б) проблема охорони і зміцнення здоров'я людей;

в) проблеми освіти і культурного зростання.

Питання для самостійного опрацювання

1. Роль міжнародних організацій у розвитку міжнародної економіки.

2. Співпраця України та провідних міжнародних організацій: МВФ, МБРР, ЄБРР СОТ, СБ, МОП, ООН, ФАО, ЮНЕСКО, ЮНКТАД та ін.

3. Економічна міжнародна співпраця в області глобальних проблем.

Теми рефератів

1. Економічна діяльність ООН.

2. Міждержавні загальноекономічні і політичні організації країн, що розвиваються.

3. Міждержавні галузеві організації.

4. Співпраця України з міжнародними економічними організаціями різних рівнів.

5. Роль міжнародних економічних організацій у вирішенні глобальних проблем.

Тести

1. Міжнародна організація – це:

- А) об'єднання суб'єктів для проведення спільних торгових, посередницьких та інших операцій;
- Б) об'єднання держав, установ, фізичних осіб, що спільно реалізують програму або мету на підставі певних правил та процедур і діяльність яких виходить за національні кордони;
- В) об'єднання підприємств та різних організацій з різних країн;
- Г) об'єднання представників з різних держав на основі усних домовленостей про співпрацю з різних питань.

2. Міжнародні організації утворюються на основі:

- А) письмових домовленостей між різними міжнародними суб'єктами;
- Б) офіційних урядових угод між країнами;
- В) офіційних запитів між країнами;
- Г) двосторонніх переговорів між країнами.

3. За критерієм членства суб'єктів міжнародних відносин і юридичним статусом міжнародні організації поділяються на:

- А) державні та недержавні;
- Б) міждержавні та неурядові;
- В) офіційні та неофіційні;
- Г) відкриті та закриті.

4. За функціональною спрямованістю організації поділяються на:

- А) організації відкриті та закриті;
- Б) організації універсальні та спеціальні;
- В) організації загальної та спеціальної компетенції;
- Г) організації регіональні та глобальні.

5. ООН за основними критеріями є організацією:

- А) неурядовою, глобальною, спеціальної компетенції;
- Б) міждержавною, глобальною, спеціальної компетенції;
- В) міждержавною, глобальною, загальної компетенції;
- Г) міждержавною, регіональною, загальної компетенції.

6. Яка з перелічених міжнародних організацій не відноситься до міждержавних:

- А) Міжнародний валютний фонд;
- Б) Організація об'єднаних націй;
- В) Міжнародна торговельна палата;
- Г) Світова організація торгівлі.

7. Яка з перелічених міжнародних організацій не відноситься до регіональних:

- А) Організація економічного співробітництва та розвитку;
- Б) Ліга арабських держав;
- В) Організація арабських країн-експортерів нафти;

Г) Організація африканської єдності.

8. Основними цілями СОТ є:

- А) розвиток Транснаціональних корпорацій;
- Б) постійне зростання доходів і ефективного попиту, розширення виробництва товарів і послуг та торгівлі ними;
- В) розвиток сільського господарства країн світу;
- Г) захист прав працівників.

9. ФАО - це:

- А) спеціалізований заклад з питань забезпечення атомною енергетикою;
- Б) спеціалізований заклад з питань забезпечення сировиною;
- В) спеціалізований заклад з питань забезпечення трудовими ресурсами;
- Г) спеціалізований заклад із питань розвитку сільського господарства.

10. Що не відноситься до критеріїв віднесення тих чи інших проблем до глобальних:

- А) планетарний характер проблеми, її вплив на всі без виключення країни;
- Б) доцільність докладання зусиль у межах тільки регіонального ринку;
- В) виявлення проблеми як чинника розвитку суспільства в усіх регіонах світу;
- Г) загрозливий характер проблеми: її невирішеність може означати регрес виробничих сил та умов життя усього суспільства.

11. До сучасних глобальних проблем відносяться:

- А) сталий розвиток та розвиток людського потенціалу;
- Б) роззброєння та збереження миру;
- В) зменшення забруднення навколишнього середовища;
- Г) всі відповіді вірні.

Індивідуальні завдання

Підготовка та виконання індивідуального завдання потребують самостійної роботи здобувача з різними літературними джерелами, періодичними виданнями, інтернет-ресурсами та відповідного аналізу отриманої інформації. Це завдання дозволяє визначити рівень знань та аналітичних вмінь, теоретичних та практичних навичок.

Основними навчально-методичними задачами індивідуального завдання по дисципліні **«Міжнародні економічні відносини та світове господарство»** є:

- визначення рівня теоретичних знань та вмінь здобувачів стосовно основ розвитку міжнародних економічних відносин, їх сучасних тенденцій та ролі та перспектив України;
- оцінка аналітичних здібностей здобувачів щодо динаміки розвитку міжнародних економічних процесів та вмінь робити висновки у сфері міжнародної торгівлі та інших форм міжнародних економічних відносин;
- набуття практичних навичок щодо розрахунку економічних показників, що характеризують різні форми міжнародних економічних відносин та їх ефективність та динаміку.

Тема індивідуального завдання обирається з переліку рекомендованих викладачем. Здобувач також має право запропонувати тему виходячи з індивідуальних побажань та інформаційних можливостей. План виконання завдання складається здобувачем та затверджується викладачем. Завдання повинно мати індивідуальний та самостійний характер, повинно мати відповідне оформлення подібних робіт. У відповідності з актуальними напрямками теорії та практики **«Міжнародних економічних відносин»** здобувачам пропонується тематика індивідуальних завдань.

Перелік тем для індивідуального завдання

1. Міжнародні економічні відносини у сучасному світі.
2. Місце та роль МЕВ у розвитку національної економіки.
3. Роль МЕВ у процесі інтеграції України у систему світогосподарських зв'язків.
4. Сутність, значення та показники відкритої економіки.
5. Виникнення і розвиток світового ринку, особливості структури.
6. Сучасні тренди розвитку світового господарства.
7. Нові індустріальні країни та їх роль у сучасному світі.
8. Напрямки подолання відсталості країн, що розвиваються.
9. Напрямки та перспективи інтеграції України у систему світового господарства.
10. Глобалізація світового ринку та розвиток міжнародної торгівлі.
11. Показники та фактори розвитку міжнародного поділу праці.
12. Сучасні тенденції розвитку міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва.
13. Сучасні тенденції міжнародних торговельних відносин.
14. Сучасний стан, структура та тенденції розвитку світового ринку послуг.
15. Лібералізація та протекціонізм у сучасній зовнішньоторговельній політиці країн.
16. Інструменти захисту національних економічних інтересів у практиці сучасних міжнародних торговельних відносин між країнами.
17. Асиметрії економічного розвитку країн у світовому господарстві.
18. Україна в глобальних вимірах сталого розвитку.
19. Напрямки подолання зовнішньої заборгованості країн світу.
20. Особливості сучасних міжнародних інтеграційних процесів.
21. Європейський союз: етапи становлення та проблеми сучасного розвитку.
22. Трансформація регіональної політики ЄС
23. Нерівномірність економічного розвитку країн-членів ЄС

24. Європейський вектор інтеграції України.
25. Роль Всесвітнього економічного форуму (WEF) у вирішенні глобальних проблем розвитку
26. Роль Всесвітнього економічного форуму (WEF) у вирішенні глобальних проблем розвитку
27. ООН та система органів організації.
28. Діяльність міжнародних економічних організацій в Україні.
29. Роль Всесвітнього економічного форуму (WEF) у вирішенні глобальних проблем розвитку
30. Діяльність та роль фінансово-промислових груп.
31. Транснаціональні корпорації як активні суб'єкти сучасних міжнародних економічних відносин.
32. Діяльність транснаціональних корпорацій в Україні.
33. Тінізація економіки як перешкода інноваційно-інвестиційній привабливості країн
34. Транснаціоналізація як функція міжнародного поділу праці та вища стадія інтернаціоналізації
35. Масштаби та основні напрями діяльності багатонаціональних компаній
36. Міжнародна підприємницька діяльність в Україні.
37. Особливості діяльності спільних підприємств в Україні.
38. Світовий досвід функціонування спеціальних економічних зон.
39. Офшорізація економіки як феномен сучасних міжнародних відносин.
40. Прямі іноземні інвестиції: світові тенденції, стимули та проблеми залучення в економіку країн.
41. Вплив іноземних інвестицій на економіку країн, що розвиваються.
42. Напрями міжнародної інвестиційної політики.
43. Особливості залучення міжнародних інвестицій в Україну, роль для національної економіки.
44. Міжнародне співробітництво в галузі науки і техніки.
45. Міжнародна торгівля технологіями, сучасні тренди.
46. Міжнародна трудова міграція, сучасний стан, проблеми, перспективи. Актуальні проблеми української трудової міграції.
47. Міжнародні відносини на світовому ринку праці.

48. Роль МОП у вирішенні питань безробіття та захисту прав трудящих.
49. Міграційна політика країн світу, як засіб регулювання економічної ситуації в світі.
50. Трудова міграція молоді в глобалізованій економіці: причини, особливості та наслідки
51. Вплив міжнародної міграції робочої сили на забезпечення світової продовольчої безпеки та розвиток сільського господарства
52. Еволюційний розвиток світової валютної системи.
53. Європейська валютна система.
54. Міжнародні розрахункові відносини як невід'ємний елемент процесу глобалізації.
55. Валютні курси, фактори, що на них впливають та інструменти регулювання.
56. Платіжний баланс та шляхи його збалансування.
57. Особливості валютного регулювання в Україні.
58. Діяльність МВФ, роль організації для України.
59. Форми вивозу капіталу, сучасні тенденції. Позитивні і негативні сторони.
60. Значення іноземних кредитів для економічного розвитку України.
61. Передумови і особливості участі України в міжнародній торгівлі.
62. Протекціонізм у сучасних МЕН.
63. Міжнародна біржова діяльність, найбільші біржі світу.
64. Особливості формування цін на світовому ринку.
65. Торговельна політика та регулювання міжнародної торгівлі.
66. Особливості митно-тарифного регулювання в Україні.
67. Міжнародний туризм: стан та перспективи розвитку.
68. Міжнародні лізингові відносини.
69. Міжнародні транспортні відносини.
70. Франчайзинг – як особлива форма передачі технологій.
71. Роль цифрових технологій у розвитку міжнародних економічних відносин
72. Технологічне лідерство в умовах трансформації глобальної економічної системи.
73. Світові тенденції індустрії 4.0 в сільському господарстві.

74. Міжнародний технологічний трансфер у глобальній економіці.
75. Сучасний розвиток науково-технічного співробітництва. Міжнародні наукові проекти та участь у них України.
76. Роль СОТ у сучасному розвитку міжнародної торгівлі.
77. Роль МЕВ у вирішенні глобальних економічних проблем.
78. Екологічні проблеми в сучасній світовій економіці та шляхи їх подолання
79. Наднаціональні інструменти забезпечення еколого-економічного розвитку країн
80. Подолання бідності як чинник глобального економічного зростання.

Література

1. Сидоров О. А., Фісуненко Н. О., Альошина Т. В. С 34 Світова економіка та міжнародні економічні відносини: підручник; кол. авторів; за заг. ред. д. е. н. Фісуненко П. А. Дніпро: Арт-Прес, 2023, 400 с.
2. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 360 с.
3. Міжнародні економічні відносини [Електронний ресурс] : підручник / А. І. Крисоватий, Р. Є. Зварич, О. М. Сохацька [та ін.] ; за заг. ред. А. І. Крисоватого, Р. Є. Зварича. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 662 с.
4. Світове господарство і міжнародні економічні відносини [Електронний ресурс] : навчальний посібник / С. В. Бестужева, В. А. Вовк, В. О. Козуб та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора Т. В. Шталь. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 239 с.
5. Патики Н.І. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / Н.І. Патики, О.В. Мартинюк, Д.Г. Кучеренко. К. : «Центр учбової літератури», 2018. 560 с.
6. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник / А.І. Боярчук, Р.П. Огородник, І.А. Площик, Н.М. Антофій, Н.Є. Федорова – Херсон, ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2018. 374 с.
7. Світова економіка: підручник/ За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 349 с.
8. Міжнародна економіка: підручник/ за ред. Ю.Г.Козака, Д.Г.Лук'яненка, Ю.В.Макогона. - 3-е вид. перероб. і допов. К.: Центр навч. літератури, 2009. 559 с.
9. Горбач Л.М. Міжнародні економічні відносини: підруч./ Л.М.Горбач, О.В.Плотніков. – К.: Кондор, 2005. - 266с.
10. Дахно І.І. Світова економіка: навч. посіб./ Дахно І.І. – К.: Центр навч. літератури, 2008. – 277 с.
11. Козик В.В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб./В.В.Козик, Л.А.Панкова, Н.Б.Даниленко. [7-е вид. стер.] – К.: Знання, 2008. - 405с.
12. Дмитрук Б.П. Спільне підприємництво в сільському господарстві / Дмитрук Б.П., Пітель Н.Я., Подзігун С.М.- К: Центр навчальної літератури, 2007. – 227с.
13. Економіка зарубіжних країн: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] 3-е вид. перероб. і допов. / за ред. Ю.Г.Козака, В.І.Ковалевського, В.М.Осипова.-- К.: Центр навч. літератури, 2007. – 544 с.
14. Козак Ю.Г. Міжнародні організації: навч. посіб. [2-е вид. перероб. і допов.] / Ю.Г. Козак, В.В. Ковалевський, З. Кутайні. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 440 с.
15. Кухарська Н.О. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посіб./Н.О.Кухарська, С.К.Харічков. – Х.: Одісей, 2007. - 456с.
16. Міжнародна економіка: навч. посіб./ за ред. О.Г. Гупала. – К.: «Хай-тек Прес», 2007. - 368с.

17. Міжнародна економіка: підруч. [3-е вид. перероб. і допов.] / за ред. Ю.Г. Козака, Д.Г. Лук'яненка, Ю.В. Макогона. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 560с.
18. Галушко В.П. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / В.П. Галушко, Г.В. Хуленбрук, В.І. Артиш та інші; [за ред. В.П. Галушко.] – К.: Б.в., 2009. – 348с.
19. Міжнародна економіка: підруч. / За ред. А.П.Румянцева. – К.: Знання-Прес, 2003. – 447с.
20. Міжнародні організації АПК у питаннях та відповідях: навч. посіб. / за ред. Ю.Г. Козака та В.В. Ковалевського. – К.: ЦУЛ, 2003. – 288с.
21. Передрій О.С. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. [3-е вид. прероб. і доп.] / О.С. Передрій. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 274с.
22. Романчиков В.І. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / В.І. Романчиков, І.О. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 253с.
23. Сіваченко І.Ю. Вільні економічні зони: навч. посіб. / І.Ю. Сіваченко, Н.О. Кухарська, М.А. Левицький. – К.: Дакор, 2002. – 476с.
24. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: навч. посіб./ за ред. С.О. Якубовського, Ю.Г. Козака, О.В. Савчука. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 486с.
25. Філіпенко А.С. Економічний розвиток сучасної цивілізації: навч. посіб. [3-е вид. перероб. і допов.] / А.С. Філіпенко. – К.: Знання України, 2006. – 315с.
26. Мазаракі А.А. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі: монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник. – К.: Київ. нац. торг.-ек. ун-т., 2010. – 470 с.

Електронні ресурси:

1. Бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL.: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Бібліотека ім. В.Г. Короленка. URL.: <http://korolenko.kharkov.com/>
3. Бібліотека ХНТУСГ ім. П. Василенка. URL.: <http://library.khntusg.com.ua/>
4. Електронна бібліотека. URL.: <http://lib.meta.ua/>
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України www.ukrstat.gov.ua
6. Офіційний сайт Національного банку України www.bank.gov.ua
7. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України www.me.gov.ua
8. Офіційний сайт Світової організації торгівлі www.wto.org
9. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку www.oecd.org
10. Офіційний сайт Світової організації торгівлі www.wto.org
11. Офіційний сайт Світового банку <https://worldbank.org>
12. Офіційний сайт ООН <https://www.un.org>

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних та семінарських занять
з дисципліни **міжнародні економічні відносини**
та світове господарство
для здобувачів денної та заочної форм навчання

Кафедра глобальної економіки

Комп'ютерний набір та верстка: Т.О. Бабан

ХНТУСГ, 61002, м. Харків, вул. Алчеських, 44.
